

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelj:

Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

LETO III.

V LJUBLJANI, 1. OKTOBRA 1883.

ŠTEV. 10.

Na ljudski veselici.

Devetnik.

Zalóži nu, stara, dobro zalóži,
Oblastno sedeč pri svojem moži;
Telétine imaš tu in svinjine,
Človeku se kar cediyo sline.
Salata je tu in gorka prikuha,
In tu pol hleba belega kruha.
Pa zraven časih malo primoči,
Mož, reči moram, dobrega toči. —
In ti tam, deklina, pasja vera!
Ne drži se, kakor mila Jera.
Prišli smo na ljudsko veselico,
Gostimo se torej z véliko žlico.
Najlepše mi hoje v gozdu ni škoda
Za čast dežele, za slavo naróda!

Barba.

Mož, meni se zdi, da ti gré že v lase.

Devetnik.

Kar zdi se ti, žena, ohrani záse.
Zdaj pij in jej in veséli se z máno.
Vsak dan ne pride cesar v Ljubljano,
Zakaj bi enkrat ob mizo-ne vdaril!

Barba.

Samo, da bi preveč ne burkljáril! —

Marjeta.

Poglejte, pogledjte, kdo se tam bliža?

Devetnik.

Koščakov Luka, da bi ga gríza!

Barba.

Nocoj ta večer, mož, nič prepíra!

Devetnik.

Prostora išče, okrog se ozira.

Barba.

Veš kaj? pokličí ga sem in vse bo
v redi.

Devetnik.

Hé, Luka! Kaj stikaš ondod? Sem
sédi!

Koščak.

Pa sédem. — Dober večer, soseda!

Devetnik.

Pij, duša!

Koščak.

Na zdravje!

Devetnik.

In tu je skléda.

Koščak.

Ljudij se je zbralo kot listja in trave. —

Devetnik.

Nu, si ga li videl?

Koščak.

Od nog do glave!

Devetnik.

Cesarske postave, kaj?

Koščak.

Resnica,

In vender tako prijaznega lica!

Barba.

Pa tisto oko!

Marjeta.

Prav pravite, mati,

Jaz menim, da ni se treba ga bati.

Devetnik.

Nu, kaj pa župan? To ni kar si bodi,

Kako se je držal, raca na vodi!

Ponižno je stal pred cesarjem in

častno,

A vender tudi nekáko oblastno:

Spodobno je védel se svojemu stanu,

Primerno ljubljanskemu županu.

Kaj menite, to so reči velike;

Govoril je glasno, brez izpotike;

Najbolj pa je mož po volji mi storil,

Da je slovenski s cesarjem govoril.

Zdaj tudi Slovenci veljamo kaj.

Koščak.

Rés je.

Barba.

A ko bi cesar prišel v Zalesje,

Kako bi pa pötlej ti županil?

Devetnik.

Jaz, primarula, bi nič se ne branil,

Za silo bi že, če ni drugače.

Barba.

Kako bi se vender tresle ti hlače!

Devetnik.

Pomoči bi ženske gotovo ne prosil,

Devetnik je vedno že dobro se nosil.

Koščak.

Čestí res cesar prejema in slave

Veliko na potu, a tudi težave:

Poslúšati mora nektéro prazno,

In še odgovarjati vsem prijazno.

Od živíjev samih bolé ga ušesa,

Ponoči skoraj ne zatisne očesa,

Pod oknom godejo mu in piskajo,

Slovenski in nemški pojó in vrisikajo!

Hrup, gneča, kamor se koli obrne,

Vesél bo, ko se domóv spet vrne.

Devetnik.

A kaj pa domá ga, menite, čaka?

Iz uma ga dévajo siromaka.

Kaj čudni otroci so ti naródi,

Kar temu vgaja, ni temu po godi.

Ta sili na levo, ta ríne na desno,

Kar tému ohlapno, je tému pretésno;

Temú naj peče se, temu kuha,

Ta belega hoče, ta črnega kruha,

Ta polže krvi, ta ptičjega mleka,

Pa jeza ne primi časih človeka!

Če temu kaj daš, pa óno se kuja,

Ljubezen bratovska jim je tuja;

Vsak misli le náse, dela le záse,

Kjer morejo, urno si planejo v láse:

Jaz bi kar léskovko vzel s police —

Učítelj.

To dobro, da nimate vi pravice —

Devetnik.

Gospod učítelj! — od kod pa ví sem?

Kar videl, gospod, in čutil vas nisem.

Učítelj.

Za vami sem stal, da poslušam malo,

Kako bi se naj pri nas vladalo.

Devetnik.

Prísédite k nam, kaj treba vam stati,

Če hočete našo modrost poslušati? —

Zasukni se, deklica, bódi hitra,

Najboljšega nam prinesi dva litra! —

Vse plačal! — jaz, Devétnik zaleski,

Župan in mož spoštovan v soseski.

Barba.

Dolenjec že vmes govori iz njega.

Devetnik.

Ti mólči! Takó je slovanska šega:
Ko v družbi modri možje govorijo,
Žené za zobmi naj jezik držijo.

Barba.

Domá pa —

Učitelj.

Prosim, mati županja!

Za dobro stvar se vaš mož poganja.
Modró govorite, oče Devetnik,
Lahkó bi bili cesarski svetnik.
Res notranji mir se pri nas pogreša,
Zato vse nekam hira in peša. —
Todà, pri sebi najprej začnimo;
Možje, in v miru domá živimo;
Kaj bomo za dalnje stvari skrbeli!

Devetnik.

Saj bi, samo da bi óni hoteli.
Slovenec je vedno premalo še v čisli —

Učitelj.

Rés, vender to ní zdaj meni na misli.
Možá poznam, obá poštenjaka —

Devetnik.

To name meri in na Koščaka.

Učitelj.

Zemljišča imata v vási najbolja,
Njiv, gozdov obilo in ravnega polja.
Ta dva možá se za košček puščobe,
Kjer trnje le rase in kravje gobe,
Prepirata, pravdata leta in leta,
Jed jima diši že stokrat pogreta.

Devetnik.

Kar je, to je; pravica je moja.

Koščak.

Jaz pravim, da moja.

Učitelj.

Malo pokoja!

Vi pravite, da Koščakovo ní?

Devetnik.

Ne!

Učitelj.

Da ni njegovo pravite vi?

Koščak.

Ne!

Učitelj.

Obá prav trdita, poštenjaka,
Zató je moja razsodba taka:
Zemljišče ni tega možá, ne téga,
Toréj naj nobeden po njem ne poséga.

Devetnik.

Čegav pa pótlej ta krajec bodi?

Učitelj.

Občinska svojina!

Devetnik.

Mož naglo sodi.

Kaj praviš, Koščak, ki se praskaš po
glavi?

Koščak.

In tí?

Devetnik.

Pa bodi nu, kakor pravi!

Koščak.

Pa bodi!

Devetnik.

Zdaj pijmo na vso to jezo
Ter z vinom praznujmo novo zavezo!

Učitelj.

Tako je lepó; a zdaj še nékaj.

Koščak.

Gospod pa vedno še novega vé kaj.

Učitelj.

Še dva poznam — deklé in mladéníč —

Devetnik.

Le-tó pa ne bode, zdi se mi, že nič.

Učitelj.

Lepá in mláda imata se rada —

Marjeta.
Andrejče, mati!

Devetnik.
Stara navada.

Učitelj.
Poglejte, kaj lepšega treba zakona?
On vstvarjen je zánjo, in zánj pa ona,
Premožnih hiš jedina otroka —
Povejte, ljudje, kdaj bode poroka. —
Ne drži takó se, bes te lópi,
Možato, Andrej, pred móža stopi!
Prosimi ne daš se, ko treba tepeža,
Sedaj pa si taka pusta Neža!

Andrej.
Naravnost vas prosim, oče, pošteno,
Marjeto svojo mi dajte za ženo.

Učitelj.
Poglej ga, poglej junaka Andreja!

Devetnik.
Prodán sem, že vidim, vse ženska preja!
Nu, ženin, kaj pa tvoj oče pravi?

Košček.
Jaz menim, naj dela po svoji glavi.

Devetnik.
Če prav se premisli in preudari,
Narobe mož ni mladi, ne stári.
Hej, kamor je krava šla, pojdi še tèle!
Vse v slavo naroda in čast dežele!
Cesarjev prihod praznujmo veselí,
Dasi ste otroka in zemljo mi vzeli.

Košček.
Vse prav, le davka je prêveč, davka.

Devetnik.
Kaj motiš nam praznik, da bi te kavka!
Tu pij in jej, domá se pokóri.
Bog živi cesarja! Pa vina góri!
J. Stritar.

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.

Skoro tri tedne po zadnjih dogodkih so ostale razmere med glavnimi osobami naše povesti neizpremenjene.

Ilovska je stregla doma svojemu bolnemu soprogu, kateremu se je bila bolezen na slabše obrnila; mnogo dnij žena niti iz hiše ni stopila. Z vednim delom si je tešila spomine, ki so jo sedaj hoteli po gostem mučiti in vznemirjati.

Pri Boletovih ni bilo izpremembe, nego da je Meden sedaj skoro sleheren dan prihajal k njim, in celó Hrast se je bil zopet dvakrat ali trikrat oglasil.

Pa guvernanta ga ni zvabila tja; čisto druge namere so ga vodile. Od onega krasnega večera ni imel več mirne ure, in tudi svoj pisarniški posel je zanemarjal. Sprehajal se je mnogo ter vedel vselej tako kreniti, da je prišel v bližino Medenove pristave. Pa sreča mu ni bila mila, nego nasprotno: nezgoda je hotela, da je kovačica Barba večkrat ravno tam hodila, jagode nabirala, kozo pasla, ali pa kako suho vejo vlekla iz gozda, — kjer je doktor meril svoj pot.

Nekega večera pa, — kajti le o takem času se je sprehajal Hrast, — srečal je nenadoma Tilha.

„Ah, gospod doktor,“ zakričal je le ta, „ravno k Vam sem se namenil; saj veste zavoljo tiste pravde.“

„Zarad katere pravde?“ vprašal je Hrast, kateremu zadnji pogovor s Tilhom ni bil več v mislih.

„I no! Jaz tudi ne vem s kom in zakaj se pravdate, pa naročili ste mi zarad onih tu gori na pristavi —“

„A—a, da, da! Stvar je že v redu. Hvala Vam, Tileh.“

„Pa ste hitro končali,“ dejal je oni malo nejevoljno, kajti nadejal se je, da še kaj prisluži.

„Tako je; časih hitro, časih pa počasi,“ odgovoril je doktor ter naglo stopil naprej.

Istega večera se je Tileh razgovarjal z Barbo, da je srečal doktorja, in ona je tudi omenila kolikokrat, in kje ga je v zadnjih dneh videla.

„Kakor kak ogleduh — tako lazi okoli,“ pristavila je.

Kovaču se je pa nekaj posvetilo.

„E, čakaj, čakaj! Baba, ti si slepa; ali ne uganeš, zakaj lazi ta škrije po naši soseski?“

Ona ga je začudena in skoro prestrašena pogledala.

„Za kom pa lisjak lazi sušca meseca?“

„Pojdi, pojdi, tepec stari!“ zavrne žena prebrisanega kovača.

„Kam pa bo hodil tukaj, kjer ni žive duše v obližji, — saj ima v Borji dovolj deklet.“

„Razumela si me vender, če ravno imaš kratek pogled. Kaj pa tu gori na pristavi? Kaj?“

Zdaj sta bila pa soproga takoj jedina, in Barba je to noč slabo spala od golega hrepenenja po dnevi. Ko se je pa zdanilo, nesla je to novost z jajci vred v Borje. —

Poleg svojih brezvspešnih sprehodov obiskal je doktor tudi, kakor smo že omenili, dva ali trikrat Boletove, pa isto tako brezvspešno; kajti šel je tja le za to, da morda najde tam Ilovsko. Našel pa je le Medena, katerega je zdaj očitvidno zanimala jedino le Elza. Drugim časih še odgovarjal ni.

Bole se je smijal ter pošalil sem ter tja, kadar je bil navzočen; navadno pa je pustil družbo. Boleški vse to ni bilo po volji, pa Medena ni hotela žaliti, in zato je mirno čakala, kako se bodo razmotale te stvari.

Da doktorja ne zanima več njena guvernantka, to je vedela; slepa bi morala biti, da bi ne bila zapazila te izpremembe; — uzroka pa ni znala, in navadna ženska radovednost bi jo bila skoro do direktnega izpraševanja guvernantke zapeljala. Pa premagala se je.

Nekega dopoldne se pripelje Meden v svojem najlepšem vozu pred Drenovski grad. Opravljen je bil najelegantneje; frak, beli ovratnik, cilindar in rokavice, vse je bilo novo. Na prsi si je bil pripel krasen nageljnov cvet. Tako je stopal počasi po stopnicah v Boletovo sobo, kjer je vedel, da najde gospodarja.

Le ta je osupnen vstal s stola ter ogledoval prijatelja, kateri se mu je nekako slovesno bližal.

„Ha, ha, ha — kaj pa misliš? Ali uganjaš predpustne burke ali se pa ženiš? Kaj družega te ni spravilo danes v frak in beli ovratnik.“

„Zadel si jo, kakor vedno, ljubi prijatelj,“ deje Meden ter gleda okoli, kam bi odložil cilindar; malo v zadregi je bil mož ter poskušal prijazno smehljanje.

„Kaj sem zadel? Da se ženiš?“

„Da!“

„O ti prekrasni mladenič! Pa kje je Tvoja izvoljena, srečna nevesta?“

„Nemam je še; zato sem prišel k Tebi.“

„Kaj — k meni? Ha — ha — izvrstno! Morda si hočeš jedno mojih deklic izbrati. Takoj privolim, da bi bili le dovelj stari. O ti zlati ženin, — samo malo pozno si začel. „Schier vierzig Jahre bist du alt — —““

„Nikar se ne šali,“ vzdihne Meden ter si z rudečim svilenim robcem obriše pot s čela.

„Torej je bridka resnica?“

„Da, resnica! Ti mi moraš pomagati!“

„Jaz — pomagati? A — a!“ odgovori zategneno Bolè, kateri je jel spoznavati, kam meri Meden.

„Moraš, če si mi prijazen!“

„Prijatelj, zdaj pa prosim, da govoriš bolj jasno in točno, kajti do zdaj te še ne umem.“

„Ah, saj veš!“

„Za Boga, kaj hočem vedeti?“

„Elza!“

„A-a-a-a!“

Bolè navlašč ni govoril dalje ter se je radoval o zadregi, v kateri je tičal Meden.

„Povej prijatelj, ali si tudi tedaj, ko si njo vprašal, tako navdušeno govoril, kakor govoriš zdaj?“ deje Bolè porogljivo.

Oni je nehal brisati svoje čelo ter začudeno pogledal graščaka.

„Jaz še nisem govoril ž njo o tem.“

„Ha ha, ha, izvrstno! Torej želiš, da jaz govorim za Te? Dobro ulogo si mi privoščil. Tirer les marrons du feu! Koliko boš dal — mešetarine? Stvar ne bo tako lahka, kakor v svoji mladeniški zaljubljenosti računjaš.“

„Zakaj ne?“

„Pomisli — doktor tudi hodi Tvojim potom.“

„Njega se ne bojim!“

„Dobro za Te! Pa zdaj govori, kako in kaj!“

„Prosil bi Te, da govoriš z Elzo, je li zadovoljna vzeti mene,“ deje Meden skoro jecaje ter seže zopet po svoj robec.

„To se lahko takoj zgodi. Čakaj malo“, odgovori Bolè ter stopi k steni, da bi pozvonil.

„Ne, ne, ne“, kriči Meden, „ne v moji navzočnosti, nikakor ne! Jaz grem.“

„Ti si vzor pogumnega snubača! Pomisli vendar, da je najbolj umestno, ako se takoj zmenita. Preveč časa ugibati in presojevati — tega jej ne smemo pustiti! To bi ne bilo koristno! Torej jaz bom pozvonil!“

„Ah!“ je vzdihnil Meden ter sédel na stol v kotu sobe.

„Prijatelj, nekaj je treba še pomisliti, predno pozvonim in predno se pomenimo: ali ima Elza kaj dote?“

Bolè je bil hudoben, poznal je slabosti Medenove ter vedel, da pri njem skopost in lakomnost nista zadnji med merodajnimi strastimi.

„Prašal nisem,“ reče Meden, „pa to se morda pozve? Ah, dote ne more imeti, ker je guvernanta.“

„I, morda jo prikriva?“

Meden je ogledoval okna graščakove sobe ter drgnil z rokama po svojih kolenih.

„Meni je vse jedno, ima li doto ali ne. Če jo ima, tem bolje!“ reče naposled.

Bolè se je s sarkastičnim nasmehom obrnil v stran ter potegnil zvonec.

Dekli, ki je malo potem vstopila, ukazal je poklicati guvernanto in nekoliko trenutkov pozneje je vstopila Elza.

Postala je osupnena pri vratih, ugledavši Medena v praznični opravi.

„Česa želite?“ vprašala je Boléta.

„Prosim, sedite tu na stol; razpravljati nam je nekaj važnega.“

„In to bi bilo?“

Guvernanta je umela govoriti z načinom, kateri je časih celo gospodarju imponiral.

Bolè je spoznal, da mu je treba resnemu biti in zato je izpremenil tudi dozdanjo obliko svojega vedenja.

„Oprostite,“ dejal je z resnim glasom, „morda se Vam ne bode dozdevalo umestno moje vsiljevanje, pa prijateljstvo zahteva, da prevzamem to nalogo. Snubim Vas v imenu svojega prijatelja Medena.“

Guvernanta se je zarudela; pa takoj potem je bila zopet, kakor navadno, — niti bleda, niti rudeča v lice.

„In zakaj gospod Meden tega sam ne stori?“ vprašala je ter povesila oči.

„Ker se mu bolj umestno dozdeva vpeljati to tem potem.“

Kratek molk je nastal po teh besedah, in Bolétu ni bilo težko, varovati prejšnjo resnobo.

„Vi ste me osupnili, iznenadili —“ deje naposled guvernanta.

Bolè je mignil Medenu, in ta se je počasi vzdignil s svojega stola ter stopil k Elzi.

„Ali niste vedeli tega, da, da, da...“. Dalje ni mogel, pa prijel je guvernanto za roko.

Odtegnila mu je ni, pa obrnila se je k Boletu ter rekla:

„Odloga Vas prosim; prenašlo je prišlo vse to — odloga morda do jutri, pojuteršnjem, samo par dni!“ —

„To se ve da, kolikor želite, le predolzege ne!“ de je Bolè.

„To se ve da!“ pristavi Meden ter vleče svoje rokavice z rok.

Kratek molk je nastal, in v tem je odšla guvernant. Niti Bolè, niti Meden je ni zadrževal.

„Vesel bodi, bratec,“ klical je prvi, „zdaj si na konji; toda jaz bom najel Hrasta, da te toživa za odškodnino. Guvernanto mi vzameš iz hiše, — kje dobim drugo?“

„Kaj pa, če se drugače premisli?“

„E—e— prijatelj, če se premisli drugače, potem Ti čestitam. sreča Tvoja! Če se pa ne premisli, potem pa imaš, česar si želel. Si li zadovoljen z menoj?“

Meden v istini vendar ni bil zadovoljen. Ko je sedel malo pozneje zopet v svojem vozu, dozdevalo se mu je, da ga tešči nekaj tam, kjer je mislil, da mu bije srce, tam med srcem in želodcem, in prav slabe volje je zaklical svojemu hlapcu: „Vozi, vozi in udari to vražjo kobilo!“

Istega popoldne je prišel doktor Hrast na Drenovo, in naključje je hotelo, da sta se bila odpeljala Bolè in soproga njegova v Zalog na pohod; vzela sta tudi starejšo hčerko s seboj in doma je ostala guvernant in mlajša hči Boletova, katera je pa najrajši igrala se pri deklah na polji poleg grajskega vrta.

Elza je bila ostala na vrtu in tam jo je našel doktor.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.*)

(Dalje.)

Bridke skušnje človeka izpremene. Berus ni bil nikoli dosti prijazen, ali brez društva ni mogel prebiti, ker bahač potrebuje ljudij, da ga poslušajo. Zadnja nesreča ga je prestvarila in izmodrila. Primrzil mu se je ves svet. Poslom je zjutraj ukazal, kaj jim je delati, drugih pomenkov ni imel z nikomer. Ženske in zakon mu niso prišle nikoli na misel. Če ni bilo nujnih opravil, zaprl se je v svojo spalnico in šel na posteljo. V nedeljo je ves dan dremal in spal. V domačo cerkev ga več let ni bilo. Na božjo službo je hodil v mesto, o grdem vremenu je ostajal doma. Vaščanje ga kdaj po več teden niso videli. Od konca ni minil noben dan in skoro nobena ura, da se ne bi bili razgovarjali o Berusovem gabru. Od vednega grohotanja jih je bolel marsikdaj trebuh. Ne jeden se ni oglasil, da bi bil Tončka omiloval. Sčasoma so se ljudje praznih marnjev naveličali in si našli bolj potrebnih in pametnih pogovorov. Tako je preteklo deset let brez imenitnih prigodkov in dejanj, ki bi bila vredna, da se zapišejo. Odločilen preobrat pa naredi v Berusovem življenju praznovanje svetega Feliksa. S tovariši se ga je bil prejšnje čase že večkrat udeležil, ali vselej brez pozornosti in misli in torej tudi brez prida in nasledkov za svojo dušo! V Novo Mesto je šel, kakor je bila zdaj njegova navada, sam. Če je videl kakega znanca, zavil je na stransko stezo in se ga ognil. Na veliki cesti mu to ne bi bilo mogoče, zato se pridruži tujim, belokranjskim in hrvaškim romarjem, ki so prihajali čez Gorjance. Teh ljudij se ni bilo bati, da bi ga pikali; godila mu je tudi njihova zastavnost. Ker mu se je zdel njihov pomenek jako prijeten, spremil jih je celó v krčmo, kamor so šli starejši iskat gorkega kosila. Beseda je tekla

*) V predzadnjem listu so v Trdinovih bajkah na 514. str. v 17. vrsti za „neznanih deželah“ izpuščene besede: „Sveti Feliks mu je prošnjo uslišal in mu govoril o neznanih deželah: o svetih nebesih itd.“

večinoma o brezštevilih čudežih in milostih, s katerim dokazuje sv. Feliks še dan današnji svojo oblast, mogočnost in dobrotljivost. Vsak romar je povedal kako blagodat, katero je naklonil ta svetnik njegovemu kraju in okraju. Vsa usta so bila polna njegove česti in slave. Soglasno so trdili romarji, da usliši vsakega Hrvata, ki vanj veruje, naj ga prosi, kar koli hoče. Revni Štreklovčan Pavel bi bil svojo hčer rad omožil. Ali kdo jo vzame brez dote! V vas se je priselil bogat Dolenjec, samec, ki ni pogledal nobenega dekleta in tedaj niti Pavlovega. Pavel je romal v Novo Mesto, da počesti sv. Feliksa. O tej priliki ga prosi, da bi obrnil oči in srce vrlega Dolenjca v njegovo hčer.

Prišedši domov ga je našel že v svoji hiši sedečega med hčerjo in materjo in čez tri tedne je bila — poroka! — Črnomaljša je mečkala gospoda, pa je nakanil iskati si boljše sreče v daljni Ameriki. Priklapal je srečno do morja, dalje ni mogel, ker za prevoz ni bilo denarja. Otožen se je ulegel zvečer na morski breg. Predno je zaspal, priporočil se je sv. Feliksu, svojemu varuhu. Drugo jutro se prebudi — v Ameriki! Ležal je pred hišo našega rojaka, bogatina Lukaniča, ki je stopil k njemu in mu ponudil službo. Tako je dobil precej svoj kruh in vsak dan tri goldinarje plače. — Neka mati je imela s prvim otrokom silne težave. Prva tri leta je bil zmerom bolan. Ko je zopet zanosila, prosila je sv. Feliksa, da bi jej olajšal materinsko brigo. Želja se jej izpolni. Nosila je brez neprilike cela tri leta in rodila krepkega dečka, ki je precej po rojstvu govoril, hodil in jedel vse, kakor odrasli ljudje. Skrbi ni bilo ž njim nobene. — Adleščanu je umrla žena, zapustivši mu polno hišo majhnih otrok. Mož potoži svojo nadlogo sv. Feliksu in glejte, predno je minilo leto, bili so že vsi otroci tako veliki, da jih je mogel za vsako delo porabiti. — Poljanec je krošnjarij po Kvakarskem. Pravijo, da Kvače našega človeka prekanijo, če le morejo. Kupec bi bil Poljanca kaj rad oskubel, ali mu se ni dal. V svoji jezi mu je slepar naredil, da ga je hodila vsako noč mora tlačiti. Naš rojak se spomni sv. Feliksa, in ga prosi, da bi to težavo preložil. In sv. Feliks jo je res preložil. Še tisto noč je začela hoditi mora h kupcu in ga tako daviti, da je tiščal krvave pene. — Sv. Feliks je bil šmiheljsk župljan, zato deli sosebno rad svoje milosti v šmiheljski cerkvi, v kateri je bil krščen. V njej sta se mu priporočila dva Vlaha med povzdigovanjem, da bi dobila kaj dosti v loteriji in v 14 dneh sta zadela

terno! — Baron Opaltar je imenoval kmete zaničljivo fižolovce, ker jedo v slast fižol. Peljaje se nekamo v kočiji je zagledal pred sabo na cesti starčka in zavpil: Hoj, fižolar! pojdi s pota, če ne te povozim. Mož vzdihne: „Pač res je, kar veli pregovor: „Vaša gnada — norost priklada. Preljubi sveti Feliks! razsvetli bedaka, da bo spoznal dobroto božjega daru, ki ga tako nesramno prezira.“ Od takrat je smrdela baronu vsaka druga jed, razven — fižola! Mesto kave je zahteval fižol, mesto pečenke fižol, mesto torte fižol. Kadar je kamo šel, napolnil si je vse žepe s fižolom, ker mu je tako dišal, da brez njega ni mogel prebiti ne pol ure. Od tega se ga je prijelo ime baron fižolar, ki mu je do smrti ostalo. Še veliko bolj nego kmetje rogali in smijali so se mu gospoda. Razglasili so ga za najgrjega skopuha, ki se krmi s fižolom zato, ker se mu škoda zdi denarja za boljše jedi. — Tonček vpraša prijaznega Radovičana, ki je sedel zraven njega, kakega daru misli sv. Feliksa on prositi. Odgovori mu: Ne velikega, za to vem, da me bo rad uslišal. Jednega junca že imam, pa bi mu dobil rad par. Sivka mi je zdaj v drugič breja, pa se bom priporočil našemu svetniku, da bi mu dala zopet junca. Če on hoče, da mi lahko štiri, ali toliko jih ne potrebujem.

Pazljivo je poslušal Berus te in še mnoge druge take pripovedke svojih tovarišev. Njihovo goreče oduševljenje za svetega Feliksa in neskončno zaupanje v njegovo moč ga je neizmerno ganilo in unelo. Od notranje zadovoljnosti in radosti so se mu kar oči bliskale. V život in duh mu je šinilo novo, sveže življenje. Kdor ga je videl še pred dvema urama vsega zaspanega, čmernega in poklapljenega, ne bi ga bil mogel zdaj skoro nič več poznati. Svojih hrvaških znancev se je držal kakor klošč. Ž njimi je šel v Novo Mesto, hodil po ulicah in prodajalnicah, poslušal mašo in pridigo, klečal pred altarjem, v katerem so se hranile svetinje sv. Feliksa. Videl je silni razloček med njihovó in kranjsko pobožnostjo; kadar je izustil pridigar Feliksovo ime, priklonili so se bolj nizko nego Dolenjci o presvetem imenu Jezusovem in ob enem trkali so se na prsi in vzdihovali: Bodi nam milostiv! bodi nam milostiv! Niso se zadovoljili kakor Kranjci z očitno božjo službo; dolgo, dolgo so molili prej in pozneje sami za se pred truplom sv. Feliksa. Na altar so mu pokladali svoje darove, večinoma težke in drage sveče, kupljene za denar, ki so si ga morali prislužiti s curki vročega pota in s krvavimi žulji. Okoli altarja so se plazili po kolenih trkaje se na prsi,

brez razlike moške in žene, nežna deca in sivi starčki. Tamo so tožili svetniku svoje gorje, naznanjali mu svoje prošnje, žebrali njemu na čast svoje goreče molitve. Vsaka črta njih obraza, vsak pogled njih očij sta spričevala, da to, kar mrmra jezik, čuti tudi skrušena duša in koperneče srce. Toliki popožnosti se Berus ni mogel načuditi, od samega strmenja se je neprenehoma ihtil in stresal z glavo in ramama. Ne more se baš trditi, da bi se bil navzel tudi on žive vere belokranjskih in hrvaških romarjev. Molil morebiti ni mnogo ali pa tudi nič. Gotovo je, da je bila med vsemi svečami, ki so se na altar položile, njegova najmanjša in najtanjša. V Tončkovi glavi se je vršila neka druga imenitna reč. Kar je osnoval že na potu in v krčmi, dokončal je v cerkvi. Za trdno je namenil in se zaklel, da bo posnemal odslej svetega Feliksa, in da se mora ravno tako posvetiti, kakor se je on posvetil. Kar srce mu je trepetalo, ko je pomislil nepopisno srečo, ki ga bo čakala. Po smrti bo prišel z dušo v kraj večne radosti, s svojim truplom pa v altar, pred katerim bodo pobožni kristjani klečali in mu se priporočali in poklanjali! Gizdavega Berusa pa je mikalo še veliko bolj, da ga bodo hvalili in slavili že na tem svetu. Vsi se ve da ne: posvetnjaki, zlasti vrstniki mu se bodo posmehovali, ali tem bolj ga bodo povelicevali in blagrovali vsi bogoslužni in resni ljudje. Na svojem novem potu ne bo imel nobenega tekmeča, ki bi mu kratil čast in ga utegnil celo prekositi. Ime mu bo zaslovelo daleč čez meje rojstvenega Podgorja, izgovarjalo se bo spoštljivo v bornih kočah in sijajnih gradovih. Bil je po polnem preverjen, da mu se bo pekoče hrepenenje po slavi in prvaštvu, katero je moral toliko let skrivati, zdaj z vrhano mero izpolnilo.

Vesel in prerojen je prišel o mraku na svoj dom nazaj. Precej drugi dan je preinačil svoje življenje prav do korena. V njegovi hiši so zavladale šege najostrejšje bogoslužnosti. Pred jedjo in po jedi je molil po tri očenaše, vsak večer rožni venec, ob nedeljah in praznikih vse tri dele. Vsak dan je bil pri obeh svetih mašah, v nedeljo pa pri vsej božji službi, dopoldanji in popoldanji. Vselej je prišel najprvi v cerkev in najzadnji jo je zapustil. Po gostem je molil križev pot in se zapisal v mnoge pobožne bratovščine. Na izpoved je hodil tako marljivo, da je bil izpovednik dostikrat nanj že nejevoljen. Ljudij se zdaj ni več bal, govoril je rad z vsakim človekom ali navadno, le kaj svetega. Svoji družini je ves večer

pridigal in jo s tem tako razdražil, da mu je pobegnil jeden posel za drugim in si je moral pomagati z najemniki. Še bolj so se čudili ljudje hudemu postu, ki si ga je naložil. Meso se ni smelo zanj nič več kuhati, opustil je tudi druge dobre jedi. Ker je trdo delal, potreboval je tečne hrane. Da bi ostal krepak, ob enem pa se vender postil, začel je uživati sam bob in fižol, zabeljen z oljem ali maslom. Župljani so to kmalu zvedeli in pri maši ni hotel biti nihče več blizu njega. Okoli Tončka je ostal velik, prazen prostor, če je bila tudi vsa cerkev natlačena. Sredi tega kroga je on ves čas klečal in molil ali prav za prav z usti mihal, kajti kakor toliko drugih rojakov ni poznal niti on iz srca izvirajoče in v Boga zamaknene, prave molitve. Njemu je bilo prav po vseči, da ni bil v gneči, ker so ljudje lahko od vseh strani njegov krasni vzgled opazovali in drugim o njem pripovedovali. Kupilno, sukнено obleko je Berus precej po spreobrnjeni prodal in nosil potem najprostejše podgorske cape. Če je deževalo, vrgel je náse tudi v nedeljo plašč iz bička, katerega si je sam naredil ali pa se zavil v debelo, konopljeno rjuho. Brez priče ni dal rad od sebe krajcarja, tem bolj darežljiv pa je bil na cerkvenem shodu ali o velikih praznikih, ko so bile vse ceste polne ljudstva. O takih prilikah je metal beračem kar šestice in oni so raznesli njegovo hvalo po vseh bližnjih in dalnjih vaseh in župah in sčasoma po vsej deželi. Vrstniki so bahatega in marsikdaj prav bedastega Tončka že od nekdanj radi obirali, zdaj, ko se je jel svetničiti, pa so brizgali vanj kar curkoma svoje slane in neslane šale in zabavljiče.

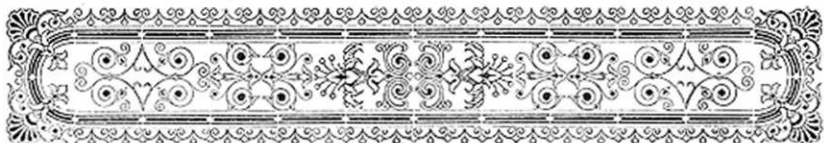
Zložili so o njem več pesnij, katere so mu hodili v sobotne večere pod okno pet. Skrivaj se je nanje brez dvojbe togotil, ali se je premagal in molčal, da bi videli sosedje njegovo krščansko potrpežljivost. Doživel je takrat to le sladko zadovoljščino. Jedna tistih, ki so ga pri gabru teple, rekla je v cerkvi tako glasno, da jo je čul, svojim otrokom (bila je že dolgo omožena): Če hočete, da vas bo Bogeč rad imel, morate tako lepo moliti, kakor óni le mož tamo, Berusov strižček. Veliko huje nego stari znanci nadlegovala in motila so Tončka zopet — dekleta! Kjerkoli so ga videla in srečala, jela so mu namigovati in ga popraševati: Srček! ali nisi nič moj? Ne bodi tako trd in čuden, pridi no simo, da se kaj pomeniva i. t. d. Morda so mu hotela samo nagajati, morda pa tudi ne. Bil je še v najboljših letih, posivel mu še ni noben las na glavi in kme-

tija mu je bila cela in nezadolžena kakor prej. Jako verjetno mu se je dozdevalo, da ga hočejo res ujeti in za nekatere je to gotovo pogodil. Srce mu se je dostikrat prav nevarno omečilo, s skušnjavami se je bojeval če dalje teže. Po dolgem premišljevanji je izumil zdravilo, ki mu je nemirno kri potolažilo in ukrotilo. Na njivo, ležečo ob cesti, posejal je kopriv, ki so hitro vzrasle in se razrasle. Kadar so ga dekleta zapeljivo vabila in je začel omagovati, slekel se je toliko, da ni bilo pohujšanja, pa je skočil v koprive in se valjal po njih sem ter tja, dokler so prešle skušnjave. Bil je kdaj ves opečen in poln mehurjev, ali je trpel z voljo in junaško te bolečine. Po zimi, ko ni bilo kopriv, premetaval se je po snegu ali pa se sezul, zavihal si hlače in šel v mrzlo vodo. Tamo je stal, dokler se ni preveril, da je gorka peč več vredna, nego vse krasotice stopiške duhovnije. Domačinom so se zdele te reči strašno brezumne, zmatrali so jih za trden dokaz, da je Tonček popolnem pobudalil. V dalnjih krajih pa so ljudje drugače sodili. Vse, kar so pravili o njem berači, tercijalke in romarji, vzbudilo in učvrstilo je vero, da se je prikazal v Podgorji nov svetnik, ki dela neznansko pokoro, dasiravno je on najmenj potrebuje, ker živi brez greha. Razširila se je celo govorica, da je storil že veliko čudežev. Iz mesta in z dežele so jele pobožne duše popotovati k njemu, da vidijo njegovo svetost, da mu se priporoče in ga prosijo pouka v raznih verskih dvojbah in skrivnostih. Z večine so šli od njega jako zadovoljni, kajti je bil Berus nespameten samo takrat, kadar se je dal voditi svojemu napuhu, drugače pa precej razumen in celó prekanen. Dolenjske tercijalke pa so se hotele ž njim ne le površno seznaniti, ampak tudi sprijazniti. Povabile so ga k sebi na dobro južino. Stanovale so skoraj vse v Novem Mestu in se delile na dva tabora, ki sta se večkrat jeden z drugim srdito vojskovala. Starejši tabor bil je „na Bregu“, ali kakor se imenuje ta kraj v novejši čas „na železnici“, mlajši pa je stal za samostanom. Povabilo je prišlo Tončku samo od breškega. On svojim čestilkam ni mogel odreči. Pripravile so mu res izvrstno južino. Stroški jih niso dosti boleli, ker so vzele po svoji večni navadi razven vode vse na upanje. Od konca je bila Berusu njihova neskončna hvala in postrežljivost jako po godu. Sčasoma pa mu se je začel obraz mračiti, ko mu se je ponudila jedna za hišino, druga za deklo, tretja ga prosila na posodo in so ga na zadnje vse skupaj pritiskale, da bi podelil kak lep darek za

novo cerkev, ki se zida v Jeruzalemu, za katoliško misijo v Ameriki, za uboge kristjane na Turškem in za razne blagodatne zavode, družbe in bratovščine. Tonček je nekaj dal, ali ne toliko, kolikor so tercijalke želele; posoditi pa ni hotel nič in nobene vzeti ne za hišino, ne za dekle. Prijateljstvo se je zdaj še hitreje razdrlo nego se je sklenilo. Tercijalke so razglasile Berusa za hinavca in bedaka. On pa je izgubil tudi vso vero v njihovo bogoslužnost, sosebnost, ko je preračunal, kako drago je plačal novomeško gostoljubje. Za povračilo mu je prinesla ta neprijetna skušnja ponosno spoznanje, da je on že zdaj najsvetejši človek na Dolenjskem, kajti (tako je sodil), ako se ne morejo primerjati k njemu niti tercijalke, kdo sme še dvojiti, da stoji na prvem mestu o.n. Ali dokler smo na svetu, moramo napredovati. Pregovor pravi: kdor ne gre naprej, gre nazaj. Stojéča voda se brzo usmrači. Tonček je uvidel to resnico in začel ugibati, kako bi se popél na višjo stopinjo svetniške modrosti. Kdor išče, najde: on se domisli. Prodávši ves svoj imetek razdelil je tisoč goldinarjev v nedeljo po božji službi med uboge kmete in berače, drugih tisoč je podaril za cerkvene potrebe. Ljudje so pravili, da je razdal vse svoje premoženje. To je trdil tudi Berus sam, ali se je lagal. Cel tisočak je ohranil za se in ga zašil za rob svojih jedinih hlač, katerih ni dejal s sebe niti po noči. Šel je služiti k novemu župniku. Plače ni zahteval nič. Razven vsakdanjega fižola ali boba izgovoril si je nekaj malega proste obleke in pa to, da bo smel v cerkev hoditi, kolikor bo hotel in sploh, da ga ne bo motil nihče v pobožnosti, kar mu je gospod rad dovolil. Prosil je tudi svojega gospodarja, da bi ga ozmerjal po gostem vpričo ljudij in mu dal slobodno večkrat kako brco ali kak sunec v rebra, da bi se vadal v potrpežljivosti. Župnik se je smijal čudaku, katerega do zdaj ni poznal in mu obljubil, da mu se bo prošnja po mogočnosti izpolnila. Po svoji volji bi smel rabiti tudi gosto grmovje kopriv za pokopališčem. Tonček se je kmalu prevéril, da je bil ta pogoj nepotreben. Služabniku svojega župnika se dekleta niso drznila nagajati. Od kar je bil brez kmetije in po njih mnenji berač, pa jih je tudi nehal zanimati in mikati.

(Dalje prih.)

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VII. Tulča.

Tulča, neznatno turško mestoce ob Dunavu, v sredi med Galcem in Črnim Morjem, priljubilo se nam je tako, da nam ostaneta vedno v prijaznem spominu dve srečni zimi, koji smo prebili v sredini izvrstnih in nenavadno gostoljubnih Tulčanov. Živelimo, kakor na suhem; kajti kmalu po našem dohodu tu sem zamrzne nam ladja v mirnem zatišji prav na bregu Dunava, da smo hodili po suhem iz broda in na brod, kakor mirni meščanje iz svojega pohištva na ulico in nazaj domov. Mesto nas tedaj vzprejme za dve zimi med svoje čestite goste in v kratkem času se seznanimo z vso inteligencijo tulčansko, vrata vseh odličnejših družin so nam bila odprta vedno v slobodni pohod. Ni tedaj čudo, da smo porabili v obilni meri dano nam prijazno dovoljenje in več lepih večerov prebili v sredini priljudnih družin, kakor na ladji. Zimski in predpustni čas je ugoden mladim in veselim ljudem; vrstile so se tedaj mirne domače veselice jedna za drugo: danes pri avstro-ogerskem, jutri pri francoskem konzulu; danes pri turškem paši, jutri pri odličnem trgovci: „danes tukaj, jutri tam“, kakor velevala slovenska pesen. In krasni plesi, prirejeni zdaj od naše strani, zdaj po prijaznih naših znancih, — tudi ti plesi ostanejo nam v vednem spominu; a še presrčneje, nego veselih plesov, spominjamo se divnih tulčanskih gospodičen in gospô, koje so umele tako krasno dičiti take veselice.

Med drugimi prijaznimi povabili nas iznenadi jedenkrat tudi ondotni paša z uljudnim naznanilom, da napravi našemu štabu pojedino. Nekoliko radovedni tedaj gremo v konak, risaje si v duhu pojedino prav v turškem zmislu. A zmotili smo se bili: paša Fahri bej je bil odgojen v Parizu in oblizala ga je popolnem zapadna omika; ni nam tedaj bilo treba med obedom ležati na mehkih šarenicah in mašiti jedil v usta s prsti, kakor velevali pravi turški običaj,

da, še celo iskrega vina nam prinesó črni strežaji na mizo, kojega je tudi sam gospodar dokaj pridno srkal, ne meneč se za koran, koji mu prepoveduje take slasti. A priznavati moram, da povabljeni častniki turške podunavske flotile niso posnemali slabega vzgleda svojega nevernega paše. Po obedu, — imeli smo pilaf in mnogo-vrstne, sladke in lepodišeče močnate jedi, — ponudi se izvrstna turška kava in vonjavi kavalski tabak; strežaji nam vlivajo močne kave iz Moke jedno čašo za drugo, kajti v takem slučaju, kakor tudi pri navadnih pohodih, posrkati mora človek časih do deset čašic take črne tekočine. Tedaj se nam razgreje polagoma kri in pogovor postane živahen. Naivnega odgovora, kojega je dal turšk praporščák našemu poveljniku, nikdar ne pozabim. Poslednji, hoteč spraviti Turka v zadrego, povpraša ga, kaj bi storil, ako bi mu prišlo povelje odpeljati se z ladjo, recimo, v Avstralijo. Revež, koji ni še menda videl nikdar v svojem življenji večje vode nego Črno Morje, pomišlja si nekoliko in odgovori naposled z najmirnejšo vestjo: „No, vozil bi preko brega, dokler bi bilo mogoče; potem bi si pa vzel pilota“.

Ni čuden ta odgovor iz ust turškega praporščaka, ako se pomisli, da splošna omika pri teh ljudeh je silno plitva, kajti koran prepoveduje svojim vernim pečati se z vedami in učenjaki ter sploh veljavni možjé na Turškem, akopram nosijo turško-doneča imena, so največ inostranci iz zapadnih dežel. Fahri-bej sam nam je pravil, da na kliniki v Carigradu mladi zdravniki delajo svoje anatomske študije s pripomočjo priprostitih slik; kajti koran ostro prepoveduje dotikati se z nožem mrtvega človeškega telesa. Čudno je to! Za krute vojne se vendar nič ne briga moslim za to prerokovo zapoved, kadar padlim sovražnikom barbarsko reže glave in jih natika na visoke drogoe.

A ne samo mesto in njegovi prijazni stanovniki, tudi priprosta priroda nam je skrbela za vsakovrstne zabave. Dobre pol ure zunaj mesta se razprostira med visokim trstjem veliko jezero, katero zamrzne vsako zimo gladko, kakor zrcalo. Tu sem preložimo za nekoliko časa naše zabave, ne meneč se za ostro zimo, koja je časih tako rezala, da so nam kar ledene sveče visele od brk in brade. Elegantna jeklena drsala, koja smo prinesli s sabo iz Galca, napravila so nam marsikatero veselo uro, — pa tudi marsikatero jako trdo; kajti ne bi hotel praviti, kolikokrat sem poljubil s prva gladko ledeno planjavo, kakor bi hotel meriti njeno širokost z mojo

dolgostjo; pa vsaj tudi našim znankam, gospem in gospicam, ni šlo bolje, in vendar se jim je kmalu tako priljubil ta prijetni in zdravi sport, da smo se mogli prav izborno zabavati v prijetni njihovi družbi. Pozneje si napravimo doma preko ladje na zamrzlem Dunavu prostorno drsališče in priredimo neki večer „maškerado na ledu“, veselico s plesom, koja je radi svoje originalnosti naše prijazne goste kar osupnila. Plesalo in rajalo se je, — se ve da, na jeklenih drsalih, — do pozne popolnoči in Tulčanje, kojih je mrgolelo vse črno ob bregovih in po ledu, občudovaje bengalične ognje, trdili so, da niso videli še nikdar kaj tako čarobno-krasnega.

Kakor štab, tako se je zabavalo tudi moštvo v prostih urah na raznovrstne načine. Široka reka Dunav, koja zakriva do blizu meter debel led, ima dovelj prostora, da se udeležujejo drsanja tudi pomorščaki; sem ter tja se je vrnil v njihovo družbo tudi drzen lipovansk mladič, radovedno opazuje njemu neznana, čudna železa; radi so jih vzprejemali v svojo sredino in malo tednov pozneje smo videli take priproste ruske dečke kakor blisk drčati po gladki planjavi. Neka smešna epizoda mi prihaja tukaj na um, katere nikdar več ne pozabim. Naši pomorščaki imajo staro navado, da na večer pred pepelnično sredo obesijo norca pusta. V to svrho natlačijo staro obleko — hlače in suknjo — s cunjami, postavijo temu velikokrat prav originalnemu možicu še rogove in klobuk na glavo, in ga potem v solnčnem zahodu potegnejo po vrvi na najvišji jadernik, kjer ga pusté celo noč viseti.

Opaziti moram tukaj, da je pri nekaterih namorstvih še dan danes v navadi, da obešajo k smrti obsojene zločine kar na brodu. Ni se tedaj čuditi, da so bili v jutro na pepelnično sredo naši ljubeznivi Tulčanje, koji niso poznali naših pomorščakov nedolžnega običaja, vsi razburjeni in razkačeni, videč viseti na visokem jaderniku obsojenega zločinca. Na vse zgodaj prisopiha naš konzul na brod in ves osupel pripoveduje, kako menda med ljudstvom na suhem vse vré, da ne obznanimo očitno vsaj par dnij prej, ako mislimo vršiti tako neljubo eksekucijo. — Pomota je bila kmalu rešena in smijali smo se mi, smijal se je konzul in smijali so se menda tudi naši prijatelji na suhem.

Vedno v veseli družbi in pod vodstvom naših zvedenih znancev smo napravljali različne izlete v notranjo Dobručo. Zdaj smo obiskali Babadag, zdaj nemško-naselbino Jenikjoj, zdaj zopet krasno ležeči

ruski samostan Kokoš, kjer nas gostoljubno vzprejmó pobožni starci v raševih haljah. Pokrajine okoli tega samostana so podobne najčarobnejšim logom naše ljube domovine; starodavni, senčnati gozdovi obdajajo poslopja od vseh strani in hladni vreli vršé navzdol po zelenih dobravah. Prepričati sem se mogel pri tacih izletih, da ni vse resnica, kar pišejo inostranci, — posebno Nemci, — o tej črnomorski pokrajini, trdčéi, da prostor med Dunavom, Trajanovim nasipom in Črnim Morjem ni družega, nego nerodovita, peščena goljava; drugače bi se tudi ne moglo umeti, kje neštnevilne čede, koje priganjajo po leti pastirji iz vse Rumunije, da, celo z Erdeljskega, sem v te kraje, dobivajo dovelj piče vse poletje do pozne jeseni.

Počenši od Balkana gori proti severju se nahaja — z izjemo večjih mest, — samo še po Dobruči raztrošenih precej veliko Turkov; tudi Tartarov, koji so menda iz Krimskega poluotoka tu sem prihruli in še do danes ohranili svojo prvotno divjost, naseljenih je po teh krajih mnogo, akopram se mora smatrati kot poglaviten živelj v Dobruči vender le Slovan, bodi si Bolgar ali Rus; posebno poslednjih je naseljenih po teh pokrajinah silno veliko in skoraj v vsaki vasi imajo Lipovanci po dve in po več čednih, belih cerkvá. Nemške naselbine po Dobruči so me osupnile. V Jenikjoji pobaram starega moža, kdaj in od kod so prišli Nemci v te pokrajine; starec mi odgovori, da tukajšnji Nemci so potomci Alzacijancev, koji so spremljali veliko armado Napoleonovo proti Moskvi in da so ostale po znamenitem prehodu čez Berezino posamezne rodbine po Besarabiji in Dobruči (menda kakor vskoki), kjer jim je tako dopadlo, da so se stalno naselile po teh rodovitih pokrajinah. Da more vender človek s tako mirno vestjo ostaviti svojo prvotno domačijo!

Komaj konec marcija se začne pomikati silno ledovje navzdol po mogočni reki, — veličasten prizor, kako se kopiči ploša na plošo, ter lomasti, poka in škriplje celo ledeno gorovje doli po beli strugi. Toda reka se v malo dneh učisti popolnem in zdaj se jame gibati tudi naša ladja po svojem naravnem elementu. Poslovimo se tedaj od svojih dražih prijateljev — o, marsikatera gorka kapljica utrnila se nam je v očeh in pala tu in tam tudi na nežno ročico, — in brezobzirna reka nas odnese po najjužnejši strugi doli v Kedril, na obalo Črnega Morja, kjer se pomudimo nekoliko dnij radi streljanja v tarčo. Izhod v Črno Morje za večje ladje je tukaj nemogoč; treba je tedaj ploviti nazaj do srednje struge in od tu doli v turško me-

stece Sulina, umetno izkopani izhod in vhod v Dunav za vse večje ladje. Turki imajo tukaj majhno posadko, in ker zahtevajo vojaški običaji, da mi pozdravimo one in oni nas, privesla na brod turški častnik s priporočilom poveljnikovim; a reva ne more se sporazumeti z našimi, kajti govoriti ne zna niti nemški, niti italijanski, niti angleški, niti francoski; mož opravi tedaj svojo nalogo v turškem jeziku, — a tega pa mi ne umemo. Kaj je tedaj storiti? Kar mu pride na um, da bi utegnil morebiti kdo izmed nas umeti slovanski in mož začne kramljati v najlepši srbščini. Razumem ga izmed vseh nas samo jaz in kmalu sva bila v najživahnejšem pogovoru. Pravil mi je reva, da je rodom Bošnjak in da so ga otroka Turki ugrabili in odvedli v Carigrad, kjer so ga vteknili v vojaško suknjo. „A v srci ostal sem še zmerom Slovan in ne morete mi verjeti, dragi gospod, kako neizrekljivo me veseli, da sem našel tukaj človeka, koji govori moj jezik in kateri mi je v sorodu po duhu.“

Prihodnje dni si ogledamo velikanske nasipe, moleče na obeh straneh Dunava daleč ven v Črno Morje, kateri tako zajezujejo mogočno reko, da je prisiljena sama kopati si globoko in za težke ladje sposobno strugo. Okolica sulinska, neizmerna, z visokim trstjem obrastena planjava, nima drugega zanimivega, kakor morebiti nešteto množico povodnih ptičev in mogočne čede divjih, črnih bivolv, koji se klatijo brez vsacega varstva po obeh otocih, od kilijske doli do kedrilske struge. Pomudimo se tedaj komaj dober teden v tej dolgočasni postaji ter odplavimo ven na znamenito, nevarno Črno Morje. —

Kraške jame.

Spisal Evgen Lah.

(Konec.)

Od vseh imenovanih jam najvažnejša, najlepša in najbogatejša je Postojinska jama. Deli se v veliko cerkev, staro in novo jamo. Velika cerkev se razprostira takoj v začetku v dolgosti nad 100^m, v širokosti 45^m in v največji visokosti dobrih 30^m. Velika cerkev

obstoja iz samega apnenika in je skoro brez kapnikov, bodi si stalagmitov, ali stalaktitov.

Iz velike cerkve proti levi se pride čez kakih 15^m dolgo in 4^{dm} široko naravno brv v takozvano staro, zdaj zapuščeno, nekdanjo pa jedino znano jamo. Stara jama znaša v dolgosti blizu 200^m in ima primerno več in mnogovrstnejših kapnikov, kot nova, večinoma stalaktitov.

Na desno drži iz velike cerkve pot v novo jamo, največji in najlepši del Postojinske jame. Nova jama ima mimo glavnega hoda tudi več stranskih. Glavni, dobre pol ure dolgi del se deli v dve precej jednako veliki polovici, od katerih ima prva jeden sam, druga pa dva hoda, katera se v konci jame pred Kalvarijo zopet zjedinita. Največji del glavnega hoda je svetovno znana Kalvarija, prosto se dvigajoč, blizu 60^m visok, s kapniki preobložen grič, na čegar vrh drži nad 200^m dolga pot. Visočina od podnožja Kalvarije do stropa znaša skoro 80^m, od vrha Kalvarije do stropa pa še zmerom skoro 25^m. Vsa votlina skup meri od podnožja do zadnje stene za vrhom v dolgosti nad 200^m, Kalvarija je tedaj največja podzemeljska votlina na svetu.

Od glavnega hoda nove jame se odcepi več stranskih hodov, med njimi najvažnejša pol kilometra dolga „Jama nadvojvode Ivana“. Od glavnega hoda se odloči precej na sredi, namreč pri pregrinjalu. Druga stranska jama, precej v konci glavnega hoda, veže vrata Kalvarije s Tartarom, to je s 96^m dolgim 48^m širokim brezdnom; v dolgosti znaša pa še le nekoliko več, kot prejšnja. Takoj v začetku nove jame drži proti desni v stran nad 100^m dolga, na kapnikih bogata jama, skoro vstric z veliko cerkvijo. Od velikega „plesišča“, to je od 50^m dolzega, 30^m širokega in nad 120^m visokega prostora v prvi polovici glavnega hoda, drži pot po zelo ozkem in tudi le 3^m dolgem stranskem hodu na malo, 5^m visoko in 8^m široko, z velikim plesiščem vstricno plesišče; omenjena stranska jama znaša v dolgosti 40^m. Razven teh je še več družih stranskih jam, ki so deloma daljše, kot dozdej popisane, ki so pa sicer celó nepomenljive. Največ se jih odloči od Kalvarije. —

Kapniki, večinoma stalagmiti, nahajajo se v Postojinski jami v veliki množici in v mnogovrstnih oblikah. Vsled tega jim je pridala domišljija imena osob ali stvarij, na katere morebiti spominjajo. Da se je dostikrat risalo preživo, to je lahko razvidno, če pomislimo,

da je v Postojnski jami mišljeno za vse. Pobožni ima takoj priliko opraviti svojo pobožnost. Postojnska jama ima namreč razven velike cerkve sploh tudi še Milansko stolno cerkev, potem ponižno vaško cerkvico. Jama ima popolno cerkveno opravo: malo in veliko leco, mali in veliki altar, mali in veliki zvon, krstni kamen, spovednico, tabernakelj, orglje, luster in bandera. Tudi za svetnike in svetnice v oltarjih je že skrbjeno: jama ima dve podobi Marijini, podobe sv. Antona Padovanskega, sv. Petra, sv. Nikolaja in sv. Štefana. Da tudi ne smemo pogrešati za vsako cerkev važnega vhoda, to je samo ob sebi razumljivo. V Postojnski jami se kaže priroda s svojimi posebnimi prikaznimi: jama ima veliki in mali, pa tudi celo rudeči slap, vodometa, borjavo; v jami sveti luna in gre dež; jama ima velik ribnjak, tudi biserov ne pogreša. V jami se dobi več vrst dreves, cel vrt in zraven tudi še šopek cvetic. Jama ima cel zverinjak: navažnega in morskega leva, delfina, želvo, sovo in lisico; tudi senice se lové v njej. V jami se do dobrega okrepeš, tu dobiš namreč gostilno, dve kuhinji, mesnico z debelimi kosi mesa; za prikuho si vzameš lahko gob ali karfijola; če bi ti ne bila po godu govedina, vzameš si lahko salam; če se rad posladkaš, dobiš lahko sladoleda na nalašč za to pripravljenem malem krožniku. Umrjoča stvar si in jama te tega spominja, da boš moral umreti; kaže ti grob, mrtvaško glavo in Tartar. V jami ožive biblični časi; tu nahajaš Rudeče Morje, Kalvarijo (ne daleč proč v Planinski jami tudi Golgato), Noetovo barko, in Lotovo v sol izpremenjeno ženo. V jami so morali stanovati nekdanji Egipčani, tu je namreč več hieroglifičnih napisov, mumij, obeliskov itd. Prebivalci jame so se morali pečati marljivo s skulpturo; na razpolaganje stoje vsakovrstni stebri; jama krasijo bogati črni, rudeči, drapirani dvori, vse gotovo iz grških in rimskih časov. Tudi industrija in obrtnija sta morali tu nekdanj cvesti: tu dobiš namreč rokavice, rjuhe, perilo, pregrinjala, palice in turško sabljo. Prebivalci jame so se radi razveseljevali, ker so imeli dve plesišči in jahalnico; kaznovali so zločince in jih zapirali, v dokaz ječa; žgali so oglje, v dokaz še cela kopa; pripravljali so vosek in se ga je ohranila še cela shramba; pridelovali so seno, ostal je še skedenj za seno. Bili so tudi zelo uljudni: na Kalvariji vidimo moža, ki nese svojo utrujeno ženo na vrh. Kar je bilo pa še najpametneje: nastavili so si paznika, da čuva nad bogastvom njihove jame. Kako pametna je bila ta njihova misel, vidimo lahko iz tega, da so

v denašnjem stoletji, odkar je bila jama znana in vsakemu vstop prost, jamo tujci, posebno neavstrijski, močno oplenili, dokler se ni to preprečilo z zaprtjem jame.

Planinska jama, druga po velikosti, zasluži prav za prav ime globine, ker izpolni večino njenih prostorov struga reke. Od začetka ima slabega pol kilometra dolg jedin hod; od tod se pa odločita dva hoda, jeden, skoro 3 kilometre dolg, na jug proti Postojini; drugi, slaba dva in pol kilometra dolg, na zahod proti Studenemu. Voda je ves čas precej globoka in časih tako široka, da nareja cela jezera. Stalagmitov nima jama, stalaktitov pa več in sem ter tja večjih kot Postojinska.

Divje skaline gradú Predjamskega so polne podzemeljskih jam. Jame same na sebi niso bogate; zanimive pa zaradi tega, da se jih nahaja na malem prostoru pet skupaj, in sicer po več v terasah, jedna nad drugo. Vse skupaj imajo dolgot dobrega kilometra, največja izmed njih sama 800^m.

Dobro uro od Postojinske jame oddaljena nahaja se v občé ne posebno važna Pivška jama, zanimiva le v tem oziru, ker je dokazano, da teče skoz njo jeden del Pivke. To je tem zanimiveje, ker se do zdaj še ni dalo dokazati, da bi bila voda Črne jame, ki leži med Postojinsko in Pivško, tedaj bliže Postojinski, v kaki dotiki s Pivko, in sicer zaradi tega ne, ker je stoječa.

V severni Planiski okolici, kakor tudi v Cirkniški je dosti manjših jam, ki niso nič drugega, kot veliki požiralniki, v katerih se izgubljavajo Unščica in druge sosedne vode. Do zdaj še ne dokazana, vendar že po Gruberji izprožena je misel, da so vsi ti požiralniki po podzemeljskih jamah v dotiki z onimi luknjami, iz katerih prišume: Ljubija pri Vrdu poleg Vrhnike, Bistra poleg Borovnice in Ljubljana pri Močilniku poleg Vrhnike. Vse te jame so bile pa do zdaj še premalo preiskane, da bi se moglo o njih kaj natančnejšega izreči v geološkem in prirodoslovskega oziru.

Omenjati je slednjič še Kriške jame, dobre pol ure v severu od Loža. Jama sama na sebi ni pomenljiva glede kapnikov, večinoma stalaktitov, kateri so sicer precej veliki, ki se pa ne nahajajo v tolikem številu. Pač se pa dobivajo v njej bogato nakopičeni fosilni ostanki prazgodovinskih dob; zadnja leta se jih je veliko izkopalo in pridobilo za Dunajske muzeje. Zaradi posebno mnogobrojnih kostij se imenuje kakih 200^m. dolg oddelek te jame „koščena votlina“.

Preiskavanje podzemeljskih jam je jako trudapolno in drago podjetje; želeli bi bilo le, da bi se našlo kaj mož, ki bi stvar ali s svojem preiskavanjem ali pa z denarjem pospeševali, vedi sploh v obogatjenje, domovini pa v slavo in poleg tega tudi v gmotno korist.

Volkodlak in vampir s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)*

Pri mnogih slovanskih, osobito južnih plemenih se je volkodlaštvo z vampirstvom spojilo. Tudi Srbe n. pr. plaši „vukodlak“ in boje se ga zlasti o božiči. A s to besedo ne zaznamenujejo samo človeka v volka izmenjenega, ampak še dokaj hujšo pošast, vampirja, t. j. mrtveca, ki v grobu ne strohniti in ne najde pokoja, marveč ondu dalje živi ob svojih sorodnikov in znancev krvi, katero jim hodi po noči izsesavat*). Ime „vukodlak“ služi jim tedaj v prenesenem pomenu besede za „vampirja“. Obema skupna lastnost je namreč nenasiitljiva požrešnost in krviželjnost, oba sta čarovni, zlobni pošasti, nekako prekolneni bitji, kojima je od višjih močij, večjidel od zlih duhov usojeno, biti sebi in drugim v nadlego. Nekateri slovanski (zlasti ruski) rodovi pojasnujejo si imensko enakost in dejansko sorodnost teh dveh bitij s posredujočo bajo, da se povampiri tisti, ki je bil v življenji čarovnik ali pa volkodlak.

O vampirjih se govori sicer v narodih, nastanjenih po večjem delu Evrope, od vzhodnih njenih končin do atlantskaga morja, a

*) V zadnjem zvezku je ostalo na str. 567. te razprave nekaj tiskarskih pogrškov, katere je popraviti tako:

V vrsti 12. od zgoraj čitaj:	— volčje zobé	— namesto: zobjé;
„ 21. „ „ „	— pomerjó	— „ pomrjó;
„ 2. „ spodaj „	— dno	— „ dno.

*) Prim. Lindejev citat iz neke cerkveno-slovenske knjige: „vyrkylaki, mertvecy iz grobov vstavšie“ (Linde, Slown. jez. polsk. sub voce: upiór).

najbolj po slovanskem (vzhodnem) svetu in v krajih, kjer so nek-
daj Slovani gospodovali. Samo ob sebi je umevno, da se je mogla
ta vraža poroditi le pri takih rodovih, ki so svoje mrtve pokopa-
vali, ne pri onih, ki so jih sežigali. Bolj gnjusnega, bolj groz-
nega nestvora si človek skoro ne more misliti, nego je ta izrodek
slovanske domišljije. Da je vampirstvo na slovanskih
tleh vzrastlo, sklepate se da iz raznih pomenljivih okoliščin.

Prvič so Slovani jedini narod, o katerem nam stari zgodovinski
viri poročajo, da je vampirjem božjo čast izkazoval. V nekem
ruskem kodeksu beremo namreč ta stavek: „sloveni klali trību upir-
jem*)“ = Slovenci so pokladali žrtve vampirjem. Znano je, da so skušali
starodavni narodi kvarna domača bitja, kojih so se bali, s tem
utolažiti in s človeštvom sprijateljiti, da so jih oboževali. Ker
so pa Slovani jedini vampirje po božje častili, je resnici zelo
podobno, da se je pri njih rodil, da jih je prve in dolgo časa
jedine strašil, da so tedaj tudi prvi in jedini z božjim češčenjem
odvrčevali pogibelno moč njegovo.

Drugič je tudi beseda „vampir“, da si rabi i mnogim drugim
narodom, slovanska. Odličen slovensk jezikoslovec razlaga jo takole:

„Kaj znači sama beseda: vampir? To nazivalo premišljaje,
vidimo prvič, da je brez dvojbe slovansko, ker je še zdaj, ali je vsaj
nekdaj bilo navadno takó široko po slovanskem svétu, drugič, da
pravega poména besede: vampir slovanski narod uže ne umeje, ker jo
je razcépil na toliko raznih lic, kar tolmačenju dela veliko težavo.
Srbski je: vampir, m., der Vampyr, maloruski: vampyr, vepyr,
der Werwolf; ruski in poljski: vampir, maloruski: opyr, vopyr,
in poleg tega: uper, ruski: upyrī, staroruski: upirī, poljski:
upior. (Po Miklošičevem spisu Die Fremdwörter in den slavischen
Sprachen.) — Ako postavimo, da je prvobitno lice slulo: vapirī,
od katerega so popačena vsa ostala, to vidimo dva razna kósa v tej
besedi. Prvi je razmétnik: vā, v poznéjši dóbi staroslovenski iz-
rékan: vŭ; a drugi kos ima koreníko: pr, ki zaznamenáva toliko
raznih pojmov ter znači tudi: anstemmen, dagegen stemmen; staro-
slov.: prēti, prā, preši, v., fulcire, lit.: spir-ti, stossen, stemmen.
Mikl. lex. 748.; gorénjesrb.: přéc, v., stemmen, dagegen anstützen, přéc
so, v., sich stemmen; staroslov.-srbski: na nī vŭpiraše očima, kar bi se

*) Glej Miklošič, lex. palaeoslov. sub voce „upirī“.

dalo morda preložiti z besedami: auf ihn stemmte er seine Augen. Menaeum olim A. de Mihanović. V Mikl. lex. 100. K temu še dodajmo, da je v starejši širušini beseda: upirī, upyrī tudi izraževala isto, kar znači: uprjamec, mca, m., der Eigensinnige, der Starrkopf, katere besede pravi zmisel je zopet: der sich dagegen Stemmende. Vse to nagiblje k razsodbi, da morebiti nazivalo: vampír znači: der sich Anstemmende, der Drückende, incubus, k čemur primeri Nótranjskim Bistričanom znani samostavnik: prilog, m., der Vampyr, o čemer izpregovorimo skôraj. *)

Tretjič pri nobenem narodu ni bila vampirska vraža tako razprojana; skoro pri nobenem se ne razcvita še dan danes tako bujno, kakor v slovanskih (zlasti pravoslavnih) deželah in v krajih kjer so bivali nekdanj Slovani; od njih so se je navzeli obližnji sosedje. V preteklih stoletjih je bila najbolj ukoreninjena pri avstrijskih Slovanih in pravoslavnih narodih sploh, v novejšem času je oživela posebno na Poljskem, pri slovanskih Kašubih in med njimi naseljenih Nemcih v zapadni Prusiji. Angleži in Francozi jo poznajo le iz knjige**). Ta silovita razširjenost baš po vsem slovanskem svetu je izvestno veredostojna živa priča njene velike starosti, pa tudi slovanske njene prvobitnosti.

Da so se pa vampirstva posebno pravoslavni narodi priprijeli s tako strastjo, temu se ni čuditi. Grška cerkev je namreč razširjevanje te vere zelo pospeševala. Rimski cerkvi je nestrohljivost telesa znamenje posebne svetosti, grški pa znamenje prokletstva.

*) Linde izvaja (sub voce upiór) to besedo iz glagola „upierz-yc“ = uperiti, befiedern, opirajoč se na dalmat.-srbsko slovo „upirina“, katero mu je „genius aerius, befiederter, fliegender Geist“. (Letajo res tudi vlaški „murony“ in srbske „vještice“; novogrške imajo celo „ognjene peruti“, kakor bomo pozneje slišali.) Ruski učenjaki razlagajo to ime na podlagi litvanskega glagola „wempti“ = piti, tedaj vampir = kri pijoči, — izsesavajoči (gl. ruska „Izvestija“ I. 113). Ker pa „wempti“ — „wampti“ Litvancem znači tudi „mrmrati“ (murmeln), meni Hanuš (Wolfs Zeitschrift f. d. Mytholog. IV. p. 201), da je beseda „vampir“ = „zgrajavec“ = Poltergeist, Unruhegeist.

**) Mnogim pesnikom in skladateljem je godilo namreč vampirstvo tako, da so je umetniški obdelali, n. pr. Balzac v svojem delu „Succubus“; zanimljiva je tudi v angleškem jeziku pisana vampirska povest, ki se je dolgo časa napačno podtikala Byronu; (na češčino preložena nahaja se v „Kviti-h z cizích luhů“, zv. 3. l. 1852). Marschner in Lindpaintner sta zložila celo vampirski operi.

Kajti med besedami, s kojimi pravoslavna cerkev svoje odpadnike proklinja, nahaja se i stavek: „Tvoje mesto bodi pri hudiči in izdajalci Judeži! Po smrti se na veke ne izpremēni v pepel, temveč leži nestrohnel ko kamen in železo!“

Sredstva, s kojimi odbija človeštvo škodljivo moč vampirjevo, so trojna: a) usmrnitev vampirja na grozovit način; b) varovala, s katerimi se da že za naprej ubraniti, da se mrtvec sploh ne povampirji; c) zdravila takim, kojih se je vampir že lotil. Kako so razni narodi to vražo izobrazili in kako se teh sredstev poslužujejo, razvideli bodo čestiti bralci iz naslednjih vrstic^{*)}.

V življenji je bodoč vampir skop, prepirljiv, svojeglaven človek; mrtev ima rudeč obraz in tekočo kri, udje mu ne otrpnejo, lasje, brada in nohti mu rastejo in ni ga duhati pri njem smradu, ki ga trohnenje prouzrokuje; iz groba njegovega se čuje večkrat neko cmokanje in žvečenje; povampirijo se največ moški, redkeje ženske, časih takoj po smrti, navadno nekoliko pozneje. Vampir ogloda najprej svoje naličje (mrtvaški prt), objeda svoje roke in noge, obiskuje tudi grobove sosednih mrličev, kadar v svojem nima več hrane, in kar je najhuje, vrača se o polunoči k svojim sorodnikom in tudi drugim ljudem ter jih spravlja s sveta na gori omenjeni način.

Rusom je „upyr“ umrši čarovnik, ki ljudem po noči kri izsesava. Spoznavajo ga v življenji po tem, da mu ne dostaje nōsne kosti, ali da mu je spodnja ustnica preklana. Povampirji se jim pa tudi vsak mrtvec, ki ga je hudič obsedel ali pa kateremu je mačka grob prekoračila. Takega mrliča vselej izkopljejo in v krsti s kolom predregnejo.

Malorusi pravijo vampirju „mјertovјec“ in ga imajo za umršega čarovnika, volkodlaka ali človeka, ki so ga roditelji ali duhovniki prokleli. „Mјertovјec“ hodi o polunoči na svoje delo: tedaj hodi ali jaše okrog, ropoče in klepeti s svojimi kostmi in straši zemljane. Kadar pa petelin v tretjič zapoje, izgine. Ako človek, predno gre spat, potrese na tla soli in zjutraj najde sledove, je to Malorusom znamenje, da zahaja „mјertovјec“ v hišo. V tem slučaju gredo na

*) Prim. Dr. W. Hertz, *der Werwolf*; J. J. Hanuš, „Die Vampyre“ (*Wolfs Zeitschrift f. d. Myth.* IV. p. 198—201); W. Mannhardt, „Ueber Vampirismus“ (*ibid.* p. 259 in nasl.); „Kviti z cizich luhů“, 3 zv. 1852, p. 24—32; „Die Gartenlaube“, 1873, 9. in 10. zv.

pokopališče, poiščejo si starejši grob, o katerem se jim dozdeva, da je na novo nasut, izkopljejo telo, katero najdejo navadno „nago in na obrazu ležeče, mehko in dobro ohranjeno; le rokam in nogam so kosi mesa iztrgani in ustnice okrvavljene“. Mrtvemu zabijejo žrebelj skozi čelo, ali jesenov ali glogov kol v prsi, pri čemer vselej votlo zaječi; vrhu tega mu odsečejo z novo lopato glavo, iz katere bruhne živa kri in na oni strani, kamor se je kri izlila, umro vsi ljudje. Odsekano glavo mu polože med noge ali pod pazuho, časih pa nasujejo zemlje med trup in glavo. Grob zopet zagrebejo in pop moli nad njim svoje molitve ter ga blagoslovi. A zasajanje kola ne zadostuje vselej, kajti večkrat si ga vampir sam iz prsij izdere in mori na novo. Gotovo ga ugonobi le ogenj.

Beli Rusi so jedno izmed onih redkih slovanskih plemen, ki „vavkalaka“ ne zamenjavajo in ne spojajo z vampirjem.

V Ukrajini bajo, da se i živi ljudje v vampirske pošasti izpremetajo; l. 1770. so neki ob hudi nevihti zasačili in sežgali tako živo vampirko. Pravijo tudi, da se živi vampirji shajajo ob določenih časih z mrtvimi ter uganjajo skupno ž njimi vsakojake burke in neprilичnosti; da, celo cerkve napadajo, lezejo na žrtvenike ter jih s krvjo oskrunjujejo in cerkvene svetilnike lomijo.

Poljaci zovejo vampirja „upior“ — „upiersyca“ in sanjarijo o njem zlasti o kužnih časih; po mnenji prostega ljudstva povampiri se vsak samomorec. Jezuit Gabriel Rzazcynski omenja poljsko vampirstvo v svojem delu „historia naturalis curiosa regni Poloniae, Sandomiriae 1721 (sect. II, p. 366), a žal, te knjige nisem mogel v roke dobiti. O pisatelji pravijo „acta eruditt. lat.“ a. 1722 mens. Jan. p. 17: „de cruentationibus cadaverum in specie agens, mira profert de mortuis in tumulis adhuc voraeibus et vicinis viventes in spectrorum modum trucidantibus, a Polonis speciali nomine Upiers et upierzycza appellatis, de quibus quae producit authentica documenta ulteriorem fortasse disquisitionem merentur.“

Slovanski Kašubi v zapadni Prusiji pravijo vampirju „stryz“ (= čarovnik) ali pa „vieszczy“ (= vešči — vedoči — prorokujoči; prim.: srb. vještica, slov. veštica, vedunec, vedomec, vedarec — podstava vsem tem besedam je ved, vedeti). „Vieszczy“ je Kašubom človek, ki je prišel zobat in s srajčico (Glückshaube) na svet. Takoj pri rojstvu ima rudečo liso na telesu, a mrtev obdrži rudeč obraz in levo oko mu je odprto. Isto tako označen jim je tudi mrtvec,

ki se je v jezi in srdi s sveta ločil. V grobu živi vampir brez po-koja, redeč se s krvjo svojih sorodnikov in rojakov, h katerim se po noči prikrade in v postelj vleže, da spečim življenja sok izpije. Pri usmrčenih je videti drugo jutro mala ujedina na levi prsni strani. Kadar je vampir svoje sorodnike pomoril, pozvoni po noči v cerkvenem zvoniku in koderkoli se sliši zvonilo, morajo vsi ljudje umreti. Nepokojnega vampirja izkopljejo, obglavijo, zasadišči mu lopato v vrat, ter mu polože odsekano glavo k nogam ali pa nasujejo zemlje med trup in glavo. Časih ga upokoje s tem, da ga v krsti na obraz polože in mu usta z zemljo zamašé. Da se pa mrtvec sploh ne povampirijo, dati se mu mora v grobu kaj opravlja: radi tega mu devljejo v usta denarja, opečnih ali ilovčnih koščkov, ali pa nasujejo v krsto vse polno makovega zrnja, češ, rajni ne bode utegnil hoditi živim nadlegovat, ker bo denar ogledoval, one koščke žvečil ali pa zrna prešteval. Nekateri mu polagajo kamen ali s tremi križi zaznamenan kos trepetlikovine pod brado. Sem ter tam mu dajo v grob nogovico, ribiško mrežo ali kako drugo pletenino, meneč, da spusti na njej vsako leto jedno zanjko. Ker mu je pa to delo sila mučno, ga v obče ž njim ne oblagajo radi.

Pri Kašubih cvete vampirska vraža še dan danes tako bujno, da ne mine skoro dneva (osobito kadar kuga razsaja), da ne bi kakega mrtveca izkopali, in posvetnim oblastim daje zabranjevanje tega vražnega početja posla dovolj. Tudi Kašubi še ne zamenjavajo volkodlaka z vampirjem.

Pač pa se opazuje ta prikazen pri njih nemških sodeželanih. V drugem zvezku „gdanskih pravljic“, ki jih je izdal O. F. Karl v Gdanskem l. 1844. beremo na str. 38. blizu to-le: volkodlaki (werwölfe) naj se živi ali mrtvi sežgo, kajti pokopani ne najdejo miru pod zemljo, ampak se vzbude nekoliko dni po pokopu ter objedajo svoje roke in noge in kadar jim njih telo ne daje nobene hrane več, vstajajo o polunoci iz groba, napadajo čede in ropajo živali ali pa prihajajo celo v hiše, se vležejo k spečim in jim izsesajo vročo srčno kri. Nasičeni se vrnejo zopet v svoj grob. Take, katerim je „werwolf“ kri izpil, najdejo drugo jutro mrtve v postelji, imejoče ujedino na sesku.

Braniborski Slovani devljejo svojim mrtvecem, da se jim ne povampirijo, denar za popotnico v usta ter jim izrežejo v srajco všito ime.

Na Českem in Moravskem, kjer se je v preteklih vekih mnogo bajilo o mrtvecih, ki iz grobov vstajajo in ljudi davijo, sežigali so do Marije Terezije mrlice, na katere je letel sum, da so se povampirili. Kadar se na Moravskem kak vampir na pokopališči prikaže, pravijo: „ze se zle podelalo“ (= nekaj zlega se je zgodilo) in njih oči tedaj dobro vidijo, „kako začenja po grobu nekaj riti kakor kokoš na pepelišči in kako potem narasta ko ovca.“ Takrat ni boljšega pripomočka, nego telesu z lopato glavo odsekati; dobro je tudi, ako se vržejo tri pesti grudovine na krsto, kadar jo v grob spuščajo. Napredujoča omika je učinila, da se pri Čehih in Moravcih dandanes o „upiru“ v hudem pomenu besede komaj še govori, da si na drugi strani zlasti česke vraže še sedaj vsakemu mrtvecu nekako življenje v grobu pripisujejo, ako n. pr. bajo, da mrtvega vozli mrtvaške srajce tišče, da ga solza nanj pala žge kakor ogenj, da ga boli, ako se hodi po njegovem grobu in da svojo nejevoljo o tem celo z besedami izraža, da more, ako ima kaj „na srci“, takoj po smrti govoriti in da se iz groba pomenjkuje s svojimi žalujočimi sorodniki. Po nekaterih krajih verujejo celo, da se dado že dolgo časa pokopana telesa s čarovnimi besedami na površje spraviti; baš tako razširjeno je tudi poverje, da noseča ženska, ako je umrša bila pokopana s še živim otrokom pod srcem, lahko oživi porodivša to bitje; kajti ne zemlja, ampak le ogenj uniči človeško telo popolnem.

Z vampirjem se ujema nekako tudi česka mûra (mora), t. j. duša zlobne začarane ženske. Ta duša izhaja o polunoci iz svojega telesa, da trapi ljudi. Rešiti jo moreš le, ako jej dovoliš, da ti najlepšo kravo ali najlepšega konja zaduši. Vselej najdeš potem to žival mrtvo v hlevu. Ako so hišne duri zaprte, prihaja skozi ključavnico; zato jo zamašujejo, da ubranijo mori uhod. Mûre hodijo pa tudi po noči okrog in napadajo ljudi ter jim izsesavajo kri iz prsij.*) Sicer pa pripovedujejo o mûrah v raznih krajih razne reč: da ljudem sploh kri izpiva, ali da prišedša skozi ključavnico samo otroke sesa, odrasle pa le tlači, da se vselej po isti poti vrne, po kateri je prišla. Zopet drugodi bajo, da morous (moški) in mûra (ženska) po noči prihajata k človeku, tlačita ga na prsih in materam izpivata mleko; pri tem ima človek strašne sanje in bi rad kričal, pa ne more glasu od sebe dati, niti zmeziti se, dokler je morous ali mûra pri njem.

*) To grdo lastnost imajo tudi slovenske more; prim. rek: „mora ga sesa“, Mikl. lex. palaeoslov. sub voce: mora.

Najprej se mu posreči palec desne noge ganiti in gibajoč ga jame se polagoma zavedati. Vsako dete, ki pride zobato na svet, je ali morous ali mûra. Ako daš takemu otroku najprvo kos lesa v usta, grize pozneje drevesa, ako pa materine prsi, napadal bode ljudi. Človek z zrastenimi obrvimi je mûra. Zoper mûro pomagaj si tako: Zagrabi reč, ki te tlači, in kar uloviš, drži trdno v roci in pribij z žrebljem na zid! Tako je storil nekoč kovač, ki je zagrabivši slamo (bilko)*) pribil na zid in zjutraj vstavši videl, da je svojo botro za obleko pribil. Kogar mûra tlači, polóži ostro sekiro pod blazino in mir bo imel. Mûra se da sicer i živa ujeti. Izpreminja se namreč rada v veliko črno muho, imejočo rudečo progo okrog vratu. Ako muho nagovoriš z imenom osebe, o kateri misliš, da se je na muho preložila — kajti mûra ni nič drugega nego mesečnica — stoji osoba v prvotni obliki pred teboj in ne more ti več škodovati. Druga pomagála zoper mûro so: Sukno s človeškim blatom pomazano, ki se na prsi položi, uživanje le pokajenih jedij, zlasti mleka, obljubiti mori „kruhka“ ali ognja, po katerega drugo jutro res pride i. t. d. (glej: Dr. J. V. Grohmann, Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren, I. p. 25 in nasl.).

Vlahom v Banatu se povampiri človek, kojega sta dva nezakonsko rojena človeka nezakonski rodila ali kogar je vampir usmrtil. Po dnevi leži „murony“ (t. j. vampir) v grobu, po noči pa leta okrog ter ugaja svoji slasti, izsesavajoč živečim toplo kri. V grobu leži na obrazu in truplo mu je zalito. Uničujejo ga s tem, da mu zabijejo žrebelj skozi čelo ali lesen kol skozi srce, ali pa ga sežgo. Po mnenji prostega naroda se „murony“ lahko izmeni v vsakojaka bitja: psa, mačko, žabo, krastačo, uš, bolho, i. t. d. Ako zapazijo pri mrliču ujedino na v r a t u, jim je to znamenje, da ga je „murony“ končal; ker pa taka ujedina vender ni neogibno potreben znak vampirske smrti, prestrašijo se vselej močno, kadar kdo iz nenada umre. Da tedaj mrtvega otmejo vampirstva, pokličejo, ne glede na njegov spol ali starost, vsakokrat večšo babico, ki ima s primernimi naredbami skrbeti za to, da se jim ranjki ne povrne kot „murony“. Zato

*) Ta vraža sicer ni samo česka, ampak pri vseh slovanskih narodih se nahaja poverje, da smukne duša iz telesa mnogih zemljanov, kadar spijo, v podobi bilke ali puha ter se prerije skozi ključavnico v stanišča drugih ljudi; kaže se jim tudi v podobi bele mačke. Tako pretvorjena napada duša speče osebe, tišči jih na prsih in jim izpiva kri.

mu prebijejo glavo z dolgim žrebljem, ali ga namažejo z mastjo svinje, zaklane dan pred Božičem na praznik sv. Ignacija ter postavijo poleg njega bodóč šipečji grm, da se z obleko vanj zamota, ako bi hotel vstati. Vampir objeda v grobu tudi samega sebe, a nič menj mu ni v slast meso in obleka sosednih mrličev. Radi tega obhajajo Vlasi grobove svojih rajnih na njih smrtni dan s kadilom, da odvrnejo s tem hudobnega „muronyja“. Mrliče pokopavajo še le z zahajajočim solncem, boječ se, da ne bi o svitu narastajoče luči zablodili in kakemu vampirju v oblast prišli.

(Dalje prih.)

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

III.

Dobrodelno društvo budapeščanskih dam je priredilo sijajen bal v pomoč ubogim sirotam in vdovam.

Bal je bil res sijajen, pokazalo se je na njem vse, kar je lepega in znamenitega v Budapešti; patronesa mu je bila slavna grofica K. in v dotičnem odboru so se odlikovale prve aristokratne in druge glasovite mestne dame. Krasotice, starejše in mlajše, kazale so se v vsej svoji bliščobi; vsakatera je bila v najnovejši toaleti. Človeku, ki ne pleše, so takšni bali zanimive razstave človeškega lepotečja, kjer mu je prilika tako za fiziološke, kakor za psihološke študije v pravem in širjem pomenu. Na tem dobrodelnem balu sem se sešel z grofom Zikonyjem, kateri osobno pozna ne samo v Budapešti, temveč tudi po vsej Ogerski vse lepe ali znamenitejše dame, ve za vse skrivnosti in kateremu ni skrita nobena budoarska tajnost. Ta mož ljubi vse lepo ženstvo; no iz čestiljubja in zaradi popularnosti, katere si v deželi išče, ljubi tudi svojo ogersko domovino, svoj madjarski narod; on se torej mnogo peča z narodno-gospodarskimi vprašanji, briga se za izboljšanje narodnih šol, in posebno

za razcvit domače narodne obrtnosti. Kadar sreča človeka, kateri se le količkaj zanima za te stvari, razlaga mu z veliko gorečnostjo brž svoje narodno-gospodarske nazore.

„No, kako pa Vam dopada nocojšnji bal?“ je vprašal mene prijazno mi roko podavši.

„Prav izvrstno, gospod grof; človek si komaj več ženske krasote misliti ali želeti more, nego je nocoj tukaj zbrane, — in to na prid ubogim sirotam in vdovam — slava madjarskemu ženstvu!“

„Da, krasnega ženstva je res mnogo tukaj zbranega, ako pa tudi na prid ubogim sirotam in vdovam, ali v obče na kakšen prid, to je drugo vprašanje, na katero jaz po svojih nazorih in znanostih celo drugače odgovarjam. Pravim Vam, da vsa ta sijajnost, vse to lepoticje je prazno sleparstvo. Pri nas se gleda le na zunanji efekt, dela se le na videz, za oči, nikakor pa ne za stvar; povsod vlada domišljija in strast, nikjer razum in čednost. Mislite, da so vse te tako imenovane dobrodelne dame res zavoljo človekoljubja, zavoljo milosrčnosti in dobrodelnosti trudile se za ta bal in tako sem došle, kakor jih tukaj občudujete? — Nikakor ne! — Poznam naše razmere: naše blagorodno ženstvo čuti jedino le záse, ljubi jedino le sebe, ter ne misli na nič družega nego, kako bi svojim strastim in svoji pohotnosti ustrezalo. Tako mu je bila tudi pri tem balu dobrodelnost in milosrčnost le pretveza, da more prav kakor v svetlem zrcalu kazati svojo nečimurno gizdavost ter v imenu dobrodelnosti ali milodarnosti javno ugajati svojim tajnim strastim.“

„Gospod grof, ali niste Vi prestrog sodnik? Jaz se moram le čuditi temu, kar mi pravite; posebno pa, ker Vas poznam in čislam za mnogo zvedenega in rodoljubnega moža, torej tudi vem, da ničesar krivega ne mislite ali napačnega ne govorite. Jaz sem bil do zdaj o tukajšnjem ženstvu in o tukajšnjih socialnih razmerah celo družega mnenja in — ne zamerite mi, — še nisem prepričan o tem, kar sem zdaj slišal; menda Vas je katera krasotica razsrdila ter se za to hudujete: jaz še občudujem Vaše krasno, rodoljubno in milodarno ženstvo!“

To opazko sem izrekel, da bi ž njo zgovornega grofa postavil v prijazno nasprotje in ga tako spravil v še zaupnejši in natančnejši razgovor. Madjarski značaj je namreč v obče podoben ženskemu; Madjar hoče povsod prvo in zadnjo besedo imeti; ako hočeš, da ti svoje in svojega naroda napake odkritosrčno pove, le hvali in občuduj

njegove dobre lastnosti, a za Boga ne grajaj ničesar resno na njem, kar bi njegovo strastno samoljubje žalilo; ako to storiš, zameriš se mu grozno, in tedaj ti bode kazal in pričal, da ni boljšega in plemenitejšega naroda na svetu. Grof Zikony mi je torej prav zaupno dalje modroval:

„Vas kakor marsikogar moti naša navideznost; jaz Vam še jeden pot pravim, da vse, kar tukaj občudujete, je prazna, nečimurna gizdavost; no, da bodele mojim besedam bolj verjeli, hočem Vam stvar po številkah dokazati. Nabralo se je samo za vstopnino k temu balu nad 10.000 gld.; res, to je lepa svota, vender svojo glavo stavim, da od teh deset tisoč goldinarjev ne ostane pet sto goldinarjev za dobrodelni namen. Bilo je tukaj že več tako sijajnih „dobrodelnih“ balov z deficiti; dotični odbori polagajo vselej takšne račune, da so bali svrha balom — ali dotičnim odborom. Tukaj se Vam kaže v vsakršni malenkosti največja potrata. Buketi za balovo patroneso in balove odbornice so se naročili iz Pariza; plesni redi — glejte, kako svilasta in zlatasta je ta stvar! — kotiljonski znaki in traki — kako dragocene so te nečimurnosti! Za vse te gizdave nepotrebnosti se računi tisoč in tisoč goldinarjev in tako dalje za druge stroške; in za dobrodelni namen ostane končno le kakšna ničevna malenkost. Vender to še ni največje zlo: jaz sem prepričan, da, akoprem bi ta bal na jedni strani za 500 gld. koristil, bode na drugi strani najmenj za petdeset tisoč goldinarjev škodil; poleg te materijalne izgube se moralna škoda, katero prouzročuje, še nikakor preceniti in preračunati ne more.“

„Blagovolite mi, gospod grof, razjasniti to materijalno izgubo in moralno škodo, kako si jo Vi mislite“, ugovarjal sem jaz drugoč radovedno.

„Stvar Vam bode brž jasna, ako pomislite, koliko stanejo te ženske toalete, katere tukaj občudujete. Jaz Vam morem povedati po priliki ceno vsakatero, kajti po svojih skušnjah, po mnogoterih računih, katere sem moral plačevati, učil sem se spoznavati dotične cene. — Neposredno iz Pariza naročilo se je za ta bal za 25.000 frankov toalet. Obleka grofinje K. stoji 2000 frankov, ravno toliko njene hčere; kneginja Y. je dobila obleko za 2500 fr. in baronka N., ki hoče vselej najlepša biti, plačala je za svojo 3000 fr. V razmeri po takšni ceni so oblečene druge krasotice naše aristokratije in plutokratije, katere oblačijo pariške in dunajske modistke. Vi porečete:

bogate dame se lahko bogato oblačijo, to nikomur ni na škodo. — No, se ve da, ako bi tako ravnale samo bogatinke; vender, ker navadno ljudem v obče in nam na Ogerskem še posebno le navideznost največ velja, kaže ali kazati se jih hoče torej mnogo, mnogo za bogate, ki nikakor niso. Dame, kakor so kneginja Y., grofinja K., baronka N., gospa L. ali W., ki imajo na leto nad 100.000 gld. dohodkov, morejo že precej za toalete potrošiti, tako da poleg tega nobene škode ne trpijo; vender ako druge dame tukaj razmotrujete, katerim so le malehni dohodki, a v toaletah se hočejo ipak z onimi bogatinkami skušati: na koliko pogubo pa mislite, da so njim te lepotične capulje? — Ženstvo v obče po ničemer bolj ne hrepeni, nego po lepotičji, ter si ničesar huje ne zavida, nego lepotičje in ljubovnike, katere si z lepotičjem pridobivati namerava. Mnogo našega ženstva vse za toalete žrtvuje; vse pravim, svojo in rodbinsko blagostanje, srečo, mir in spravo svoje hiše in svoje žensko in — človeško poštenje“.

„Kako hudo govorite nocoj, gospod grof!“

„Le resnico Vam pravim, moje besede niso hujše nego so stvari: razmotrujva si dalje balove lepote. Glejte, kako sijajna je baronka Nincsy! Njena toaleta rivalizuje s prvimi in najbogatejšimi tukaj, akoprem ona nobenega družega premoženja nima, nego svojo telesno lepoto. Opazujte lepo gospo Patány! Dohodki njeni ali njenega moža niso v treh mesecih ali za pol leta toliki, kolikor je ona za ta večer potrosila. Gospa Vitány, žena ministerskega svetovalca, kateri služi na leto 4000 gld., potrebovala je záse in za dve svoji hčeri k temu balu pač najmenj 1000 gld.; itd. itd. mogel bi Vam razjasnovati dotične razmere drugih lepotic: zunanji blišč, pa znotranja temnota! Pri nas se hoče vse več kazati, nego kar v resnici je in velja: uboštvo se pokriva z bogatim pokrovom, živi se čez mero sredstvom za dotično življenje, stroški so vedno večji, nego morejo biti pošteni dohodki; a kjer v življenji ni razumnega in poštenega proračuna, tudi nikakor razumnega in poštenega življenja biti ne more, — te pogubne razmere so naša nesreča!“ —

Gospodične Hiúsághyjeve so prišle mimo naju, vsakatera ob roki svojega kavalirja.

„Prekrasne tri Gracije!“ izpregovoril sem jaz, „kaj pa, gospod grof, porečete o njih?“

„No, kaj bi! — žal mi je, ako Vas drugoč iznenadim. Gospa Hiúsághyjevka je s svojimi hčerami pravi prototip našega namodnega ženstva. Ta žena nikakor ne živi za svojo domačo srečo, za svoje otroke ali za svojega moža, temveč v svoji nečimurni gizdavosti jedino le za svet; misli in skrbi jedino le zato, kako bi se v svetu šopirila, zavoljo svoje lepote proslavljala in različnim kavalirjem ugajala, kateri bi jej dvorili na zavist in srd drugim damam. Kaj more postati iz njenih hčerâ, iz teh mnogo slavljenih Gracij, mislite si lahko: mater dat naturam et figuram. Tudi one bodo živele po materinem navodu le za svet, ne za jednega moža; imele bodo — kakor že imajo — mnogo začasnih ljubovnikov, pa, ako se kakšna naivna duša ne zmoti, menda nobenega ljubitelja in pravega tovariša za srečno življenje rodbinsko. — Hiúsághyjevi živijo sijajno ter, prepričan sem, trošijo mnogo mnogo več nego imajo poštenih dohodkov. Res, gospod Hiúsághy je v najvišjem uradu znamenita oseba, no kaj to? — redne državne plače ima 5000 gld., in kar se njegovega privatnega premoženja tiče, ni več čisto; z dolgovi je preobloženo ter mu v zdanjih razmerah pač malo kaj nese. Pa recimo, da bi njegovi dohodki vsi skupaj na leto znašali 10.000 gld., kar pa pošteno nikakor ne; to bi bilo vendar malenkost. Hiúsághyjevi izdajajo na leto po najmenj 30.000 do 40.000 gld.; jaz poznam razmere in vem, koliko stoje takšne sijajnosti, kakeršne so pri teh ljudeh v navadi. Verujte mi, Hiúsághyjevi so na jako opolzlem potu, drzno se polzé, pa izpodrknilo se jim bode in nesrečno bodo pali vsi skupaj. — Kakor Hiúsághyjevi na primer, tako živi mnogo drugih naših rodbin vseh stanov in poklicev, a ti slučajji so najpogubnejši ljudem v državnih službah in poslih, ker te razmere so glavni vzrok brezkončnim podkupnostim in nesramnim sleparijam, katere so pri nas navadne pri vseh vladnih organih, počenčr od ministrov do zadnjih kancelistov in kancelijskih postreščekov. Gizdavost in uživanje, to je naš bog, temu se služi z vsem čustvom in mišljenjem; temu bogu se brezskrbno daruje življenje in poštenje. — Krepost, deviška čistost in zakonska zvestoba so pri nas legendarni pojmi, na katere mislijo samo še nekateri naivni ljudje, ki z modernim duhom ne napredujejo. Obče pravilo je, da vsakatera dama, ki hoče po modi živeti, mora poleg svojega moža imeti vsaj še jednega „hišnega prijatelja“. Ta navada se je sprva počela v najvišjih in najodličnejših krogih, kjer se vse mode porájajo; in kakor vselej, poprijeli so se te odličnosti

počasi vsi drugi krogi, tako da se danes portirka ravno tako ponaša s svojim posebnim ljubovnikom, kakor njena presijajna gospa kneginja. Damam, katere nimajo premoženja in katerih možje, n. pr. različni državni in privatni uradniki, imajo le malehne dohodke in katere hočejo vsakako po modi živeti, tem damam so hišni prijatelji tudi neobhodno potrebni, ker le ti jim skrbijo za toalete in takšne ugodnosti, za katere zaročeni može nimajo novcev. Stvari so došle že tako daleč, da matere same — in to iz jako uglednih krogov in znamenitih hiš, svoje odrasle in lepe hčere seznanjajo z različnimi kavalirji, kateri morejo te „nedolžne device“ osrečevati z lepoticjem in s prijetnostimi, katerih si takšna mladost želi. V to svrho so po naših hotelih kakor po privatnih hišah prave Venerine agencije“.

„Čudim se Vam, gospod grof, da Vi o budapeščanskem ženstvu tako hudobno govorite; Vi, ki ste znani za velikega prijatelja in ljubimca lepemu spolu. Po mojem spoznavanju je ženstvo v obče lehkomiseljno; ravna se in živi le po svojem čustvu in nagnenji; strogih in stalnih načel se pri njem ne more iskati; to bi bilo proti ženski naravi. Ženske so kakor otroci, dobre, blage in krepostne, ali hudobne, vražje in razuzdane, prav kakor se odgajajo in varujejo. Torej, ako so ženske kje izpridene, krivi so temu le njihovi odgojevalci in varuhi, t. j. moški, kateri jih sami pokvarjajo, kakršne so. Budapeščanke so lepe, živahne, radi se življenja veselijo, — a moški sami jih zapeljujejo k pohotnim razuzdanostim. Jaz občudujem Vaše ženstvo še posebno zavoljo njegovega rodoljubja“.

Na to opazko mi je grof Zikony zopet nadaljeval:

„Ne uporekam Vašemu mnenju v obče; tudi jaz izprevidim, da izprideno moštvo je krivo izpridenega ženstva. Kjer moštvo razuzdano živi, ne more biti ženstvo krepostno; kjer se mož z jedno zaročeno mu ženo ne zadovoljuje, naravno tudi žena ob zadanih prilikah z jednim možem ni zadovoljna; in tako je pri nas. Veneri Hetairi se klanja in daruje naše moštvo, njej posvečuje torej svoje pošteno ženstvo; hetairke so njegovi ženski ideali. — Kjer je takšno vseobče druženje s „prijateljicami“ in „prijatelji“ na modi, pač zakon kaj malo velja in pošteno zakonsko življenje neobhodno gine in propada. Možje, kateri se držé moralnih načel, katerim je zakonska čast sveta in neoskrunljiva, bojé se v takšnih razmerah ženitve; drugi pa pravijo:

Pourquoi nous marier,
Quand les femmes des autres,
Pour être aussi les nôtres,
Se font si peu prier. —

Ne vem kakšna bode naša bodočnost, ali nas bodo nekatere vse časti vredne izjeme, nekatere še v tej vseobči izpridenosti nepopačene rodbine propada otele — Bog sam vé! — Zdaj pa zdravstvujte do svidenja, moram k lepi Vilmi; že dolgo se náme ozira. Kako krasna je nocoj! Z Bogom!“

Tako se poslovivši je grof Zikony odšel k svoji „prijateljici“, krasotici Vilmi, katero je po svoji prirojeni ali privajeni mu ljubeznivosti pozdravil, in potem vzemši jo pod pazuo v drugo dvorano odšel. Jaz polno prepričan, da je grof govoril samo resnico, ostal sem še nekaj časa na mestu razmišljujé, kakšni čudaki smo mi moralisti! Ta možak je dobro spoznaval in brezobzirno grajal napačnosti in izpridenosti onih krogov, v katerih je živel; njegovo dejansko življenje pa zato nikakor ni bilo menj napačno in izprideno. Morale imamo v besedah vselej obilo, da časih preveč, v dejanji pa zmerom premalo. — Hodil sem dalje sem ter tam po sijajnih dvorinah peščanske redute, razmotrujé si balne goste.

„Tri Gracije“ so bile ta večer najsvetlejšé zvezdice, na katere se je na tem balovem nebu vse oziralo, katere je vse občudovalo — kar jih ni zavidalo.

Menda ni lastnosti, katera bi se več slavila, katera bi bila zmagovitejša, kateri bi ljudje z večjo radostjo se uklanjali in žrtvovali, nego je ženska krasota. Ženska krasota je nekakšen blesek nebeške lepote, in zato ni še bilo moža, kateri bi jo bil mogel prezirati. Stroga načela kynikov in stoikov se talijo pred njo kakor zmrzlina pred žarkim solncem, najmogočnejše in najdrznejše vojaške zmagovalce in svetovne vladalce so zmagovale in vladale ženske s to nebeško lastnostjo, pod katere silo stokajo tudi najsilnejši in najgrozovitejši tirani. Ni čudo tedaj, ako so lepočutni Grki mislili, da ta pozemeljska lepota zmaguje vse nebeške bogove.

Kakor sem že rekel, vse se je oziralo na gospodične Hiúsághyjeve; moški, mladi in stari z neko radostjo, katera se ne da popisati; in ženske, tudi mlade in stare, z neko nevoljo in zavistjo, katera se tudi ne more povedati. Kaj so ob tem mislile čarobne krasotice, občudovane in zavidane, kdo ve? — Ko so neprestano

jim dvorili najznamenitejši kavalirji, ko so najponosnejši baronski, grofovski in kneževski grebeni se jim najponižneje in najlaskaveje uklanjali, žarila se jim je mladostna zadovoljnost in veselost na obrazih ter se jim svetila iz oči.

Kakor hčere med gospicami, odlikovala se je gospa Hiúsághyjevka med gospemi; tudi njo je obkroževalo mnogo občudovalcev, vendar v pričo svojih mladostnih hčerâ je zavzimala le drugo mesto, kar pa jej ni bilo prijetno, ker koketne lepe ženske so tako samoljubne, da še svojim hčeram zavidajo večjo lepoto in — več ljubovnikov. Neizrečeno pa je gospo Hiúsághyjevko ta večer veselilo prepričanje, da njene hčere skoro skoro postanejo grofinje in kneginje. Ta radost se jej je mogla z lica brati; rada bi bila to zadovoljstvo s ponosom vsemu svetu oznanjevala, torej je še mene le na mimgredoči pozdrav blagovoljno nagovorila. Damam, ki slovê za lepe, kakor je bila gospa Hiúsághyjevka, hočeš ali nečeš, moraš laskavo govoriti; kdor bi tega ne storil, bil bi surovež in nesposoben za salonsko družbo. No, kdor hoče takšnim lepim materam še posebno ugajati, govori naj o njih hčerah, ako so že odrasle, le kakor o njih sestrah. Ob neki drugi priliki sem starejšo hčer znamenite dame, katere ime slovi daleko po svetu, prav bona fide imel za njeno sestro; in ko je potem sama mati mi to pomoto razjasnila, zagotavljala mi je radostno, da je še nobeno laskanje ni tako veselilo. „Verujte,“ rekla mi je, „za takšno galanterijo Vam bode vsakatera ženska do smrti hvaležna.“ Gospê Hiúsághyjevki sem torej čestital, da je kraljica nocojšnjega večera.

„Vi ste laskavi; drugi ljudje pa pravijo, da nocoj moje hčere kraljujejo“, opazila je z notranjim zadovoljstvom na mojo čestitko.

„No, kaj zato? one kraljujejo le kot nežne sestrice, katerim ste vendar Vi kraljica.“

„Vi tako pravite. No, ali ste videli moj buket, katerega mi je knez Vizinyi poklonil? Kako Vam dopada?“

„Prekrasen je, knez Vizinyi ima dober ukus, in gotovo je celo po njegovi naročbi sestavljen. Ta buket je pravi simbol našega večera: krasno izbrane cvetice znamenujejo krasotice nocojšnjega bala, in med njimi, glejte, — štiri najkrasnejše rože, jedna v sredini in tri okoli nje, — kar ste naravno Vi in Vaše tri sestrice kraljice.“ —

„Preprijazno govorite, vendar veseli me Vaše dobro mnenje, za katero Vam podarujem najlepšo cvetlico. Ne pozabite priti jutri

večer k nam; dojde več odličnih znancev. — Kaj pa mislite, da jutri novine prinesó o našem balu? —

„Mnogo lepega in slovitega. Govoril sem že o tej stvari z nekaterimi novinarskimi poročevalci; z Vašim dovoljenjem storim, da se bode tudi o Vašem buketu poročalo, kakor sem Vam o njem govoril.“

„Veste, to bi pač druge zavidne ljudi jezilo in žalilo; — vender storite, kakor se Vam najbolje dozdeva. Na svidenje, jutri večer!“ —

(Dalje prih.)

Zakaj se smiliš mi?

*Z*a selom sem hodila,
Ob cvétnatih vrtéh,
Pa tebe, roža, našla
Na prašnih cestnih tleh.

Pohojena cvetica
Zakaj se smiliš mi?
Zakaj li tiho solzo
V okó ti siliš mi?

Kakó, kakó ti krasno
Nekdaj cvetela si,
Med sêstrami na gredi
Lepó duhtela si!

Pa vtrgal te je někdo
Ob vrtih tod gredóč,
Ko duh in cvet okusil —
Zagnal te v prah je proč!

Zakaj, zakaj pač solze
V okó ti siliš mi?
Oj roža zapuščêna,
Zakaj se smiliš mi?

Gorazd.

Gluhonemost in naglušnost.

Spisal Jakob Žnidaršič.

Gluh je, kdor ne sliši; gluhost ali gluhotata je torej nedostatek sluha. Nemost pa je nedostatek govora. Ker se navadno nauči govorjenja samo tisti, ki sliši, ostane nem ali mutast, kdor je gluh od rojstva, ali kdor je zgodaj oglušil. Z gluhostjo je v teh slučajih združena nemost. Nedostatek sluha in govora zovemo gluhonemost.

Vsak izmed nas je imel gotovo že priliko milovati gluhonemega človeka, in tedaj je tudi premišljeval, kako bi njemu bilo, ko bi ne bil prinesel sluha s seboj na svet, ali ko bi ga zljaj izgubil. Zdi se nam, da bi lahko pogrešali treskanje bliska, grom topov, pokanje pušek, šumenje valov, grmenje slapa, bučanje viharja, rjojenje zverine in raznoteri drugi šum in truš. Ali kako bi nam bilo tesno in prazno pri srci v tej tišini! Kako bi prebivali brez prijetnih glasov! Čudno bi nam bilo videčim ptice pevke, a ne slišočim jih; čudno, ko bi gledali potoček, kako skače nemo mimo nas; najčudneje, najmileje pa bi nam bilo ob srci, ako bi nikdar več ne slišali sladkih materinih glasov, ne tolažbe, ne pomilovanja, ne vzpodbude. Nehoté bi se nam zdel ves svet tuj, samosvoj, sebičen, brezsrčen.

Ako vse to pomislimo, lahko nam je umeti, da se boljši, blažji čuti v srci gluhonemega nikdar ne morejo razvijati takó, kakor v srci sliščega. Gluhonemi so in bodo poprek surovejši od drugih ljudi, in razmerno mnogo je potuhnencev med njimi. Vsaka stvar jih ujezi, svojeglavni so in maščujejo se radi zaradi vsake malenkosti. To nam pojasnjuje, zakaj izvršujejo dostikrat gluhonemi najgrozovitejša hudodelstva, kakor se nam zdi, brez razloga ali iz prav ničevega vzroka.

Res, nesrečen je gluhonem človek. Kako težko se je razumeti z njim, posebno ako mu nisi vaje! On ne razume tebe, ti njega ne. Ko bi vsaj nem ne bil! Ali kdor nikdar govora ni slišal ali premalo časa, tudi govoriti ne zna, in to je, kar žalostni stan gluhonemega dela še žalostnejši. In recimo, da se na ta ali ta način doseže sporazumljenje, vendar se sluh ne more nadomestiti povsem.

Ako se govor nadomesti z znamenji ali pisanjem, glas govora, izraz govora ne da se nadomestiti, in ravno izraz besede vzbuja v nas več čuta nego beseda sama ob sebi. Pisan govor ali lepo govorjen govor — kolik razloček! Žive besede ni moči nadomestiti.

Dan danes se prav mnogo dela v omiko nesrečnih gluhonemih; celo govoriti jih naučé, ipak se nasledki gluhosti nikdar ne dadó popolnem odpraviti. Dobro izvežban gluhomutec razločno izgovarja posamezne besede; ali njegov govor je podoben govoru govornega stroja, iz njega se ne glasé duševni občutki. Akoprem se torej izučnemu in omikanemu gluhomutcu čudimo, vender moremo ga ob enem tudi milovati. Nikdar ne more se gluhonemi vzpeti do one omike in blagosti, do katere bi se vzel, ko bi ne bil gluhi. Njegovi moralni čuti ne morejo se po polnem razviti. Kolikokrat moremo opazovati, da so od mladosti nagluhi ljudje nedoslednega in nezanesljivega značaja. Nedoslednost v njih govoru in dejanji je tem večja, čim hujša je njih naglušnost. Brezčutnost in slaboumje se spoznava celó pri otrocih, kateri zeló slabo čujejo.

Gluhonemost je prirojena ali pozneje pridobljena. Prirojena je, ako se otrok rodi gluhi ali tako nagluhi, da navadnega govora ne sliši, — pridobljena pa, ako otrok popolnem ali deloma ogluší prej, nego se njegova duševna delavnost razvije dovolj. Če tudi se je otrok popolnem govoriti naučil, pozabi govor, ako je o času, ko sluh izgubi, premalo duševno razvit. Ako otrok pred sedmim letom po polnem ali jako ogluší, vselej je nevarnost, da pozabi govoriti in postane gluhonem. Razloček je vender: ogluší li otrok, predno zna govoriti, ali še le potem, ko je že nekaj časa govoril.

Otrok, ki že zgodaj jako ogluší, čuje le redkokrat razločno človeški govor, ima premalo prilike spoznavati, kaj besede pomenijo, zanima se bolj za znamenja nego za govor, ne poskuša govoriti in ostane nem. Tacega otroka je možno naučiti govora. Treba mu je po gostem jako glasno, počasi in razločno govoriti in mu pri tem kazati dotične predmete. Otrok pa mora natančno paziti, kako izpreminja govornik svoja usta, izgovarja posamezne besede. S potrpežljivostjo se doseže mnogo: otrok začne glasni govor razumevati, zanimati se zanj, poskuša govoriti in postane zmožen vsaj za silo povedati svoje misli. Najprikladneje je, da se otrok pri teh vajah poslužuje slušala.

Tako je z glasnim govorjenjem ali slušalom mogoče tudi otroku, ki se je že naučil govoriti in potem ogluš, ali ne popolnem, ohraniti dar jezika. Znano je, da odrastli, ako oglušé, svoj glas nekako čudno izpremené in nerazločno govoré. Oglušeli otroci govor še hitreje popačijo in brez posebnega, neutrudnega pouka začno nerazločno blebetati. Zato je treba posebno paziti, da tak otrok besede čisto in razločno izgovarja. To se doseže jedino le s tem, da se otrok uči svojo ustno duplino pravilno izpreminjati.

Videli smo zdaj, da je mogoče pri otrocih, kateri niso popolnem gluhi, razvijajočo se gluhonemost ustaviti. Mnogo teže je, odrastle gluhoneme naučiti govorjenja, če tudi niso po polnem brez sluha, kajti govorilo izgubi potrebno gibčnost, ako se ne rabi. Glas odrastlih, neizšolanih gluhonemih je podoben tuljenju. V zavodih za gluhoneme*) se učé govoriti tudi taki gojenci, kateri prav nič ne slišijo in nauče se glasno čitati. Dasi praktičen uspeh pri tacih ni posebno velik, koristne so take vaje že radi tega, ker mnogo pripomorejo k razvoju govora in dihal. Kdor ima gluhonemega otroka, naj ne opusti posvetovati se z umnim zdravnikom. Časih se dá nekoliko pomagati, t. j. gluhost nekoliko zmanjšati, in vsaka, tudi majhna pomoč je veliko vredna, ker otrok se tem laglje in popolneje nauči govoriti, čim bolj sliši. —

Iz tega, kar smo rekli, razvidno je, da se gluhonemi morejo razdeliti v dve vrsti, t. j. v take, kateri celo nič ne čujejo, in v take ki nekoliko čujejo. Se ve, med poslednjimi je zopet velika razlika. Nekateri čujejo le najjačji zvok, n. pr. strel topov; drugi čujejo tudi menj jak zvok ali šum, n. p. grmenje, zvonjenje. So tudi taki, kateri posamične samoglasnike ali soglasnike celó posamne zloge in krajše besede čujejo in ponavljajo, a se vendar brez posebnega učnega načina govorjenja naučiti ne morejo.

Gluhonemost prehaja sicer redkokrat neposredno od roditeljev na otroke, vendar je mnogokrat več udov iste družine od rojstva gluhih ali jako nagluhih, ali jih več ogluš, in se to v istem pokolenju rado ponavlja. Časih so vsi sinovi gluhonemi, časih pa vse hčere. Največ gluhonemih se rodi razmerno v zakonih med bližnjimi sorodniki.

*) Ti zavodi so ubožnim in gluhonemim otrokom velika sreča, kajti tu si pridobé mnogo koristnih naukov.

Kaj je vzrok prirojeni gluhosti? — Nedostatek kacega bistvenega ušesnega dela ali nepravilnost v možganih. Časih ni niti labirinta (notranjega ušesa) niti slušnega živca, časih pa manjka kacega oddelka ali dela v labirintu, največkrat polukrožnih oblik; vendar more kak labirintni tvor manjkati, ne da bi dotično uho popolnem gluho bilo. Prirojena gluhost in torej tudi gluhonemost spremlja časih prirojeno slaboumnost.

Uzroki pridobljene popolne ali delne (parcijalne) gluhoste so mnogoteri. Poškodovanje labirinta proužročuje navadno popolno gluhosto. Popolna gluhost nastopi tudi, ako se slušni živec posuši in postane neobčutljiv. Med glavnimi vzroki naglušnosti gre imenovati raznotere bolezni srednjega (bobničeve dupline) in notranjega ušesa, dalje bolezni možganov in hrbtenjače, unetje tvorov v lobanji, vodenica v glavi, rudečica (scharlach), legar i. t. d. — Precejšnja naglušnost nastopi, ako se sluhovod zoži in zamaši. Zoženje sluhovoda samo na sebi sluha znatno ne moti, pač pa ga motijo kožni olupki in ušesno maslo, ako se naberó v njem, ali ako sluhovod oteče. V teh slučajih časih pomagajo 1^{cm} dolge, sreberne ali zlate cevčice, katere se z bombažem obvijajo in potisnejo v sluhovod. Ako je bobnič predrt, dene se v cevčico zlat listič, da čuva srednje uho kvarnih vnanjih vplivov.

Začasna gluhost nastopi, ako je ušesna troblja zamašena in vsled tega zrak v bobničevi duplini gostejši ali redkejši nego zunanji zrak in vsled tega bobničeva opnica jednostransko preveč napeta.

Gluhost izgine, ako se zračna gostota v ušesu in izven njega zjednači; to se doseže dostikrat s požiranjem slin, ker se s tem troblja odmaši. Sluh se umetno oslabi, da se slabi glasovi ne čujejo, ako se nos in usta zapro in prsi razšire, ali pa pri zaprtih ustih in nosu na silo dihati poskuša. Vzrok je zopet nejednaka zračna gostota. Ako si zamašimo nos in požiramo slino, premaguje tlak vnanjega zraka in pritiska bobničevo opnico navznoter, kar je lahko čutiti. Kadar je nos dolgo časa neprenehoma zaprt in vsled tega bobničeva opnica navznoter vdrtá, nastopi naglušnost. Začasno človek tudi ogluši, ako se mu pri naglem pretresu n. p. pri padci, zrak v bobnič potisne ali iz istega iztisne. Gluhost traje, dokler je ušesna troblja zamašena.

Časih pri gluhem ali nagluhem ni moči dokazati najmanjše izpremembe v ušesih. Taka gluhost ali naglušnost se zove živčna (nervozna). Sem spadajo posebno sluhove izpremembe materničavih in

bledičnih oseb. Živčna gluhotata je časih nasledek močnega pretresa, padca na glavo, mrtvuda, otoka možjanov, unetja možjanov in njegovih mrenic i. t. d.

Naglušnost s hudim ušesnim hrušem dobivajo nekateri bolniki, ako užijejo mnogo kinina. Te prikazni, katere navadno ne trajajo dolgo, pripisujejo se vplivu kinina na možjane. Jednak učinek imajo tudi omamna sredstva, posebno morfij, ako se rabi pod kožo.

Naglušnost z ušesnim hrušem se prikazuje tudi pri omedlevicah, pri velikih izgubah krvi in nedostatku krvi v možjanih.

Sluh oslabi, ako se poškoduje bobnič. Ker soglasniki niso vsi jednako glasni, ne čujejo se v tem slučaju slabejši med njimi, ali ne čujejo se tako razločno, da bi jih bilo moči ločiti drug od drugega. To prihaja tudi od tod, ker se „vlastni glas“ ušesni poviša, kadar je bobnič predrt. — Slabo se čuje tudi tedaj, kadar je pritisek na vodo v labirintu nenavadno velik, ker stisnena kapljevina slabije vodi zvočne valove in zmanjšuje njih razmah (amplitudo).

Slišati je možno brez bobniča, kladveca in nakovalca, ali le nekatere besede se slišijo razločno že iz precejšnje daljave, druge niti od blizu ne.

Posebna vrsta gluhotata se pojavlja pri nekaterih boleznih notranjega ušesa; ta gluhotata je podobna barvni slepoti, kolikor je namreč možno primerjati gluhotata in slepoto. Kakor je nekatero oko za neke barve slepo ali menj občutno od pravilnega očesa, tako je pri omenjenih boleznih uho neobčutno za nekatere tone. Ta gluhotata se zato imenuje gluhotata tonov. Nekateri taki naglušci čujejo laglje visoke, drugi laglje nizke tone, drugi zopet nekih tonov čisto nič ne čujejo. Največ je med temi naglušci takih, kateri višje tone bolje slišijo; njim je treba z visokim, krepkim glasom na uho govoriti. Še težje nego tone zaznavajo šume. Človeški govor sestoji iz raznih tonov in šumov, za to ga jako težko razumevajo.

Ako k naglušnim prištevam tudi one, kateri slabo čujejo, postane število naglušnih mnogo večje, nego se navadno misli. Velika večina čez petdeset let starih ljudi slabo sliši, in izmed treh zdravih ljudi srednje dobe najmenj jeden vsaj na jedno uho ne čuje dobro pravilno. Mnogi slaboslušnost skrivajo.

Mnogo se je poskušalo, da bi se naglušnim ljudem pomoglo s slušalom. Slušalo ima svrhu uloviti več zvočnih valov, nego jih ujame sam uhelj, združiti ter voditi jih v sluhovod. Slušalo sestoji

iz lovila, podobnega čaši, torilu, lijaku, rogu ali troblji in iz kratke ozke preme ali dolge zavojite cevi, katera se vtakne v sluhovod. Lovila se narejajo iz kovin, trdnega kavčuka, lesa, roga, slonove kosti ali iz velikih školjkinih in polževih lupin. Lovila s kratko cevjo ojačujejo nekatere tone bolj od drugih, s tem pa motijo razločnost tonov. Primernejša so slušala z dolgo cevjo, a ta zvoka ne ojačujejo močno, ker se zvočni valovi na ovinkih odbijajo in deloma tudi iz cevi izstopajo. Katero in kako slušalo je komu najprimernejše, težko je določiti na prvi mah; najboljši svetovalec je — izkustvo. Kadar ima bolnik šum v ušesih, treba je izbrati slušalo s slabo resonanco, torej s krajšo cevjo in ožjim lovilom, katero mora biti, ako je od kovine, obrito s suknom ali pavolnato tkanino. Jako nagluhi vtaknejo lovilo v uho, med zobmi pa držé cev, katera vodi zvočne valove v Evstahijevo trobljo.

Godbine tone čuje naglušec, ako drži med zobmi leseno ali jekleno palico, katera je v zvezi z godbilom.

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Dalje.)

Nekrasova satira pa vendar ni v ruski literaturi popolnem nova prikazen. Že od dob Petra Velikega so gojili ruski pesniki satiro in, kakor tepe Kantemir v svojih pesnih predpetrovske neprijatelje omiki, tako biča Gribojedov v svoji komediji „Gore ot uma“ ruske psevdoolikance, kateri pod skorjo evropske omike hranijo v srci staro surovost. S satiro obrača se v početku 19. veka Krylöv proti uradniškim vampirjem ruskega naroda, ali ne ostraši se niti višjih činovnikov in učenjakov. S satiro se bojuje tudi Puškin in Lermontov proti puščobi družbinski, posebno pa je Gogolj kakor v zrcali pokazal oskodnosti in potrebe ruske družbe, po največ gledé pravne njene strani. Torej tudi pred Nekrasovom je gospodovala

satira, ker je to terjal že duh časa sam. Pravi omikanci ruski so stali visoko nad občinstvom, videli so njega slabe strani, a javno jih grajati si vendar niso upali; pribežali so torej k satiri. V obliki satire so razkrivali Nekrásovlji predniki in Nekrásov sam birokratično vlado, razmerje med vlastelji in podaniki, veliko nasprotje v omiki med posamnimi stanovi. Komični dih, kateri je pogostem vel po teh satirah, dosegel je navadno svoj namen. „Vlada kaznuje samo očitnega zlodejca, ali bolj obširno, bolj smelo deluje satira, ki ve najti pravo pot do prsij krivičnika, kakor kroglja.“ S temi besedami opravičuje Nekrásov smer svoje poezije.

Po vsebini se morajo Nekrásovlje satire, pisane še za sužnosti na Ruskem, deliti na dve vrsti. Predmet prve vrste je beda stiskanih kmetov, s katerimi se ne igrajo toliko njihovi gospodarji, kakor njihov uradniki; ti derejo in stiskajo prav do krvi te revne ljudi, kadar gospoda ni doma. Taka je pesen *Na cesti*, katera nam slika stanje deklice sužnice; vkupe z gospodarjevimi hčerami se je odgojevala v vedah in umetnijah, ali gospodar umrje in posestvo pridobi nov gospod. Ta jo omoži s kmetom, v čegar priprosti, dasi ne ravno surovi družbi polagoma gine. K tej vrsti spada tudi *Izvoščik*, *Trojka* in posebno ginljiva pesen *Pozabljena vas*. Staruha, kateri razpada koča, gre k starosti občinskemu ter ga prosi, naj jej da lesá, da jo popravi. S kratka jej ta zavrne prošnjo. „Ali ko se povrne gospod, vse bo poravnal, sam se bo prepričal, da bajta leze na kup, in ukazal bo dati lesá“ — tako se tolaži stara mati. Oderuh je opeharil kmete za kos zemlje, in nikjer ne morejo ti najti pravice. „Počakajmo, dokler pride gospod; z mrčuni pride sèm — mislijo kmetje — in samo besedico poreče, pa nam z nova izroče zemljo“. In deklica, kateri Nemec nikakor ne dovoli vzeti ljubljene mladenci, teši svojega ženina, naj bi počakal, da pride gospod v vas, tedaj se bo vse zravnilo. Ali gospoda le noče biti! Stara mati, kateri je razpadala koča, trohni že v grobi, slepar je obogatel od ukradene zemlje, mlada zaljubljenca sta osivela, „deklici je prešla svatba iz glave in sanj . . . ali gospod vendar še ne pride, še ga ni! Naposled po dolgem času prileze v vas v dolgem črnem sprevodu voz s šestimi konji, prileze doli po griči; visoko se ziblje krsta na črnem vozu, v krsti leži gospod, za krsto pa koraka novi gospodar. Starega položé v grob, mladi si obriše solze, sede v kočijo in — hajdi v Peterburg . . .“

Druga vrsta teh satiričnih poezij slika domače življenje onih nemilosrčnih uradnikov, ki izsesavajo ruski narod, varajo državo in

se klanjajo sleparski omiki, ljudje, ki predavajo za malosten naslov srečo svojih otrok, sami pa ginejo v družbi svojih prenapetih žen. Taka satira je n. pr. pesen *Ljudomil ali Filantrop*, ki z lepimi besedami obljubuje vsem trpečim pomoči; ko pa stopi prédenj pošten in zavoljo tega od lakote umirajoč činovnik ter ga poprosi ojetane pomoči, dá ga svojim slugam izgnati in ga zmerja — pijanca. V pesni *Nravní človek* nam kaže pesnik ruskega bogatina, ki se bahá, „da vestno izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši“; — ali vender se ta človek ravnodušno čudi, zakaj mu od bolesti umira žena; svojo hčer omoži s surovim, bogatim starcem, kateri jo v malo dneh po polnem utrapi; poštenega in duhovitega sužnika, ki rad bere in premišljuje, pretepe s knutom; zaradi tega skoči sužnik v reko in utone; svojega prijatelja, ki ne more ravno plačati dolga v določenem obroku, vrže v ječo, in vender ponosno prideva: „da zmerom izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši.“ — Nasprotje tega „nravnega človeka“ je uradnik, mož Maše, katero prísčno ljubi. Nastavljen je pri državni denarnici in tisoči in tisoči rubljev prehajajo vsak dan skozi njegove roké; čez teden potrebuje žena nove obleke, ali kje vzeti denar? Prijatelji se mu smejejo, ker si denarničar ne ve pomagati; ali tudi zdaj še ne krade; toda kdo se more ustavljati ženskim solzám? Razsipna žena ga spravi v grob . . . — Tudi zibel nedolžnega otroka ne more utešiti divjega pesnikovega sarkazma; pred to zibeljo je zložil Nekrásov jedno najboljših pesnij ruskih. V njej leži otrok visokega uradnika in pesnik začenja svojo zazibalko: „Spi, hudo ba, dokler si majhen, zatisni svoje očesce!“ . . . Ne menj zanimiv in grozen ob jednom je obraz pijavke ruskega naroda, kakor nam jo je naslikal Nekrásov v pesni *Vlas*, katero hočem v slovenski prozi vso postaviti sèm:

„Z odkritim vratom, golo glavo pohaja o semnjih počasi skozi mesto strije *Vlas*, — siv starec.

„Na prsih ima médno svetinjo; on prosi darov za zidanje božjega hrama; ves je v verigah; obuvalo njegovo je revno, na lici ima širok obrunek; v rokah nosi dolgo palico z železnim nakonečnikom . . . Pravijo, da je bil poprej velik grešnik. Ni imel vere v Boga; s palico je pognal svojo ženo v grob; roparjem in konjskim tatovom je dajal skrivališča pri sebi; pri vseh sosedih je nakupaval žita, in o slabih letinah ni posojal nobenemu niti groša; trikrat toliko, kolikor

je dal, jemal je beraču, jemal sorodniku, jemal ubožcu; imeli so ga za oderuha. Nravi je bil krute, stroge . . . Naposled pa ga zadene strela! Vlas se počuti slabega, pokliče lečnika — ali kdo pomoretistemu, ki je slačil kmetu srajco, ki je král beraču vrečo? Vedno slabše mu prihaja. Leto preide — in Vlas še vedno leži in priseže, sezidati cérkev, ako ga Bog reši smrti. Pravijo, da je v svoji blodnji vedno sanjal ob jedni prikazni: videl je poslednjo sodbo in grešnike v pekli. Brzi hudiči jih trapijo, bôde jih nagla čarovnica. Muri s črnim obrazom in očmi kakor žareče oglje, krokodili, kače, skorpionji netijo ogenj, kujejo, žgo; grešniki tulijo v bolečinah, glodajo zarjavele svoje verige. Grom jih moti z večnim ropotom, duši jih strašen smrad in čez nje se steza grohotaje črn tiger s šestimi krili. Neki so natakneni na dolge droge, drugi lizejo neka goreča tla . . . Tam je bral Vlas svoje grehe; spisane na pergament, tam je videl naštete svoje neumnosti, — ali vsega ni moči popisati! Pobožne ženske, razumne babice mogle bi vam to boljše povedati . . . Vlas je videl pekel in je izrekel posebno obljubo . . . Bog ga usliši in grešno dušo odvede zopet na svet. Vlas razdeli svoje imetje, sam ostane bos in nag, in se odpravi zbirat darov za zidanje božjega hrama. Od tedaj hodi okrog; kmalu bo tega že trideset let, da živi le ob miloščini, — strogo drži svojo obljubo, vsa velika moč duše njegove je obrnena le na delo božje, kakor bi ta duša ne bila nikdar, odkar se je porodila, poznala divjega pohlepa. Poln neutešljive bolesti, rjavega obraza, visok in raven, hodi počasi skozi vasi, skozi mesta; nobena pot mu ni predolga: obiskal je mater Moskvó, bil je na širem Kaspijskem morji in na veličastni Nevi. Z besedo krščanske resnice, zbirajoč darov za Boga, obiskal bo tudi Arhangeljsk in prišel bo v Rjazanj. S podobo božjo in knjigo hodi okrog, zmerom mrmra nekaj pred se in hodeč rožlja z železno verigo. On hodi v mrzli zimi in ne boji se letne vročine ter kliče pravoslavno Rusijo, naj daruje po svojih močeh vsak, in dajó, dajajo mu mimogredoči. Tako rastejo iz darov, s trudom pridobljenih, na površji domovine naše božji hrami!“ —

Jednako zvení po vsej tej zbirki; odvsod se glasi obup pesnika, ki ne zaupa svojim močem in nima tolažbe za tuje trpljenje. Poln bridke resignacije končuje svojo zbirko z naslednjimi verzi:

„Umolkni že, muza bolesti in maščevanja! nočem več plašiti drugih iz sladkega spanja; dovolj sva oba proklinjala; ko bodem sam,

znal bom umreti in molčati . . . Zdaj se nebo meni ne bo več zjaznilo, ne bo več posijalo v moje srce s svojim poživljajočim žarkom.

„Žarek začarani! ljubezen in upanje! klical sem te spé in bdé, v trudih in bojih in na robu propada. Klical sem te, ali zdaj te ne bom več; ne mogel bi gledati globočine, katero bi ti razsvetlil . . .“

(Dalje prih.)

Črna Gora

po najnovejših opisih in znanstvenih odkritjih.

(Konec.)

Kar se vodovja tiče, opaža se pri vseh črnogorskih rekah, da teko v pravei poldnevnikov, ali proti jugu k jadranskemu morju, ali pa proti severu k Drini, Dunavu in Črnemu Morju. Najmogočnejša črnogorska reka je Bojana, odtok Skadarskega Jezera, ki je okoli 30 kilometrov dolga, 100—200 metrov široka in po 10 in več metrov globoka, tako da bi lahko največje ladje nosila. Zdaj je za parnike plovna le kakih 20 kilometrov do vasi Oboti, a v svojem gorenjem toku se razliva po polnem brez reda po bližnjem polji. Tega je kriv jeden rokav Drima, ki se že nekoliko desetletij sem pod imenom Drinassa malo pod Skadrom v Bojano izliva in tako njeno vodo ustavlja, da je prisiljena poplavljati bližnja polja. Velike koristi bilo bi torej uredenje Bojane, ker bi se s tem odprla nova kupčijska pot za Črno Goro.

Najvažnejša črnogorska reka pa je Ceta, prav za prav glavna reka, od katere je Morača le levi pritok. Ceta izvira na severni strani Nikšića in se izgublja pod tem mestom pri kraji Ponori v zemljo ter se prikazuje še le na južni strani sedla Planinica zopet na dan, napravlja tu kakih 200^m visok slap in teče potem še kakih 40 kilometrov daleč po 100—30^m visoki dolini do skadarskega jezera. Njena srednja širokost znaša 20—30^m, a njena globokost okoli 5^m. Ceta deli Črno Goro v dva nejednaka dela in ob njenih bregovih se razprostirajo najrodovitnejše ravnice črnogorske. Te ravnice so prava zibel Črne Gore, (nekdanja slavna županija Ceta), odkoder so se denašnji Črnogorci po bitki na Kosovem umaknili na cetinjsko planoto.

Najdaljša črnogorska reka pa je Tara (70^{km}), ki potem s Pivo (60^{km}) združena napravlja mogočno Drino. Lim, desni pritok

Drine, teče le nekaj nad 20^{km} skozi najvzhodnejši rogelj Črne Gore. Čudno je, da ležijo doline črnogorskih rek tem više, čim dalje proti vzhodu. Tako je dolina Cete 30—100^m visoka, a njen pritok Morača ima pod samostanom jednakega imena 400^m visoko korito, Tara pri Kolašinu pa celo 900^m.

Za črnogorsko brodarstvo prevažna je tudi Crnojevička rijeka ali kratko Rijeka. Ta je prav za prav priroden kanal, ki seza iz Skadarskega Jezera kakih 10^{km} daleč notri v deželo do trga Rijeka. Tu pa se izliva v ta kanal blizu kilometer dolgi potok, izvirajoč iz čudne jame na južni strani Cetinja. Le škoda, da je Rijeka z različnim trstjem in ločjem tako zarastena, da večje ladije ne morejo po njej ploviti.

Tudi presihajoče studence ima Črna Gora, n. pr. potok Šavniki pod Durmitorom.

Razven nekaj malih močil ima Črna Gora jedino Skadarsko Jezero (200^{km} veliko). Ono je za jeden del Črne Gore tako važno, kakor cetska dolina, ker s svojimi ribami („scoranze“) redi ne samo bližnje prebivalce, nego daje celo jeden najvažnejših predmetov za zunanjo kupčijo.

Prirodnin ima Črna Gora le malo. Pri Boljeviću v Crmnici se nahajajo sledovi železa, pri Rijeki cina in pod Durnitorom bakra. Tu pa tam se nahaja tudi gips, karneol, granat i. t. d. Prevažni pa bi lahko postali studenci kamnenega olja, katere je Dr. Schwarz opazoval pri Bukoviku na levem bregu Crmnice, blizu avstrijske meje nad Castel-Lastuom. To olje je sicer še močno rumeno in smrdeče, ali dalo bi se prav lahko sčistiti in tako bi postalo neprecenljiv vir črnogorskega bogastva.

Do zdaj pa se o tem bogastvu še ne more govoriti. Črna Gora še nima najmanjše obrtnije, ako izvzamemo nekoliko mlinov, tkalnic in kotlov za žganje rakije. Poljedelstvo in živinoreja, ki bi morali v prvi vrsti rediti Črnogorcev, nahajata se še le v najprvotnejšem razvitku. Malo živahnjša je kupčija, ker Srbi imajo velik talent za njo, malo ne kakor židje. Nosí se na Črno Goro obleka, orožje, strelivo, žito in sol. Iznaša pa se drobnica, kože, sir, suho meso, mleko, ribe (scoranze), krompir, drva, duhan, ruj (*Rhus cotinus*, ki daje izvrstno bojilo in čreslo; raste zlasti okoli Rijeka in Crmnice, ter iznaša se ga vsako leto do 20.000 centov v vrednosti 150.000 gld.), potem buhač (*chrisanthemum cinerarefolium*), led i. t. d. Večina teh predmetov gre na Kotor, nekoliko tudi na Risan, menj pa na Bar in Olcinj.

Za povzdigo kupčije ni prepotrebnih cest. Z velikimi stroški so dodelali l. 1881. vožno cesto iz Kotora na Cetinje, ki se vije v brezštevilnih ovinkih po zahodnem obronku Lovčena navzgor. Kmalu potem so dovršili tudi cesto s Cetinja v Rijeko in zdaj se dela cesta po Crmnici čez Sutorman v Bar, ki bo v kratkem dovršena. Ali te ceste so le bolj na korist Cetinju, nego ostali državi in zlasti kotorsko-cetinjska cesta bo ostala vedno samotna, ker so jo Avstrijci zidali zlasti iz vojaških obzirov. Letos so si izposodili Črnogorci 4 milijone rubljev v Rusiji, da dovršijo svoje „strategične ceste“ in utrjenja važnejših mest. Med temi cestami se bo zidala v prvi vrsti ona s Cetinja po planoti skozi Čevo v Nikšić. Mesto cest pa imajo Črnogorci primeroma preveč telegrafskih postaj. Zdaj imajo Črnogorci tudi tri pristanišča: Bar, Olcinj in Sv. Nikolaj, kjer pa oskrbuje Avstrija pomorsko službo. Na ta način je dobila tudi Črna Gora svoj trobojni kupčijski barjak. Ali omenjena pristanišča so še malo obiskovana, le v Sv. Nikolaji ob Bojani je malo živeje, ker je to luka tudi za Skadar. Pri Baru in Olcinji so potrebne še ogromne pristaniške stavbe, ker je na prvem mestu morje preplitko, na drugem pa pregloboko. Zadnji čas je začelo redno črnogorsko parobrodarstvo po Skadarskem Jezeru, ali k nesreči potonil je to zimo dotični mali parnik.

Čeravno so Črnogorci po natori bistri in razumni ljudje, vender je njih duševna omika preveč zaostala, česar so najbolj krivi nevedni pravoslavni popi. Pred l. 1876. je štela Črna Gora že 52 ljudskih šol s 3159 učenci. Ali vsled zadnjih bojev skrčilo se je bilo jako to število. L. 1878. so preustrojili črnogorsko šolstvo in izdali novi šolski, interkonfesionalni zakon. Vse črnogorske šole vodi nadzornik Čuturilo na Cetinji. Šolski predmeti so prav tisti, kakor v naših ljudskih šolah in v šolo so dolžni otroci hoditi od 7. do dovršenega 13. leta (le deklice čez 10 let stare ne smejo v deško šolo). Zdaj je vseh ljudskih šol 35 s 43 učitelji in 2045 učenci (med temi 138 deklic). Učitelji imajo plače po 300, 400 in 500 avstr. gld.

Za premožnejšo žensko mladino obstoji na Cetinji tudi višja dekliška šola, ustanovljena in vzdrževana s podporo ruske vlade. S šolo je združen zavod, v katerem imajo deklice vso oskrbo. Zdaj obiskuje vseh pet razredov te šole okoli 35 gojenk, od katerih je pa večina iz Kotora in sploh iz Boke, ker pravoslavni roditelji pošiljajo svoje hčere v odgojo na Cetinje, ravno tako kakor katoliški v samostan v Dobrovnik. — L. 1882. so odprli na Cetinji celo „realni gimnazij“, ki pa

nima več nego dva razreda in sploh le životari. Vrh tega je v cetinjskem samostanu tudi nekako učiteljske za odgojo domačih učiteljev in bogoslovna za mlade črnogorske pope.

Sredstev za izobražanje Črnogorci baš ne pogrešajo, da bi le ta sredstva tudi svoj dober sad obrodila. Ali žalibog, šire se po Črni Gori vedno bolj republikanske in socijalistične ideje, zamešene po mladih možeh iz Pariza, ideje katere utegnejo v kratkem času motiti notranji mir Črne Gore. (Dr. Schwarz, se ve da, o teh nevarnih idejah v Črni Gori ničesa ni mogel zapaziti).

Črna Gora ima le tri mesta: Podgorico, Bar in Olcinj. Podgorica ima zdaj po črnogorski okupaciji le okoli 5.000 prebivalcev, od Bara je ostala nepoškodovana sama luka in gorenja ulica mesta, vse drugo je razvalina; Olcinj utegne imeti z vsemi po okolici raztresenimi hišami do 4.000 ljudi. Razven teh mest ima Črna Gora še devet važnejših krajev, ki se dajo našim trgov primerjati, sicer ne po številu prebivalcev, nego po tem, da stoji nekaj lepših hiš blizu vkup na malem prostoru. Taki trgi so: Cetinje, Njeguš, Rijeka, Virpazar, Spuž, Danilovgrad, Nikšić, Kolašin in Andrijeviča ob Limu. Glavni kraj Cetinje nima z vsemi svojimi po cetinjskem polji raztresenimi hišami čez 2.000 prebivalcev. Razven tega pa šteje Črna Gora še kakih 250 vasij in selišč. Najvažnejši samostani so: cetinjski, ostroški in prekrasni morački.

Mnogo se govori zdaj o premeščenju prestolnice. Nekateri so mislili na Danilovgrad, ali ta je zelo majhen trg in nima nikake bodočnosti, ker ne leži ob nobenem glavnem potu. Natorneje bi bilo, da bi Črnogorci prenesli svojo prestolnico v doleno Ceto, (n. pr. v Podgorico), kjer se nahaja prava zibel Črne Gore.

Dr. Schwarz govori tudi o prihodnjih mejah Črne Gore, kajti da so denašnje nestanovitne in nedostatne, zdi se mu samo po sebi umljivo. Pri tem pa opominja že naprej, da naj Črnogorci nikar ne mislijo na Kotor in na Boko. Dokler bode Avstrija obstajala, ni mogoče, da bi hotela odstopiti ta svoj Giberaltar in ta temelj svoje oblasti v Jadranskem Morju, kateri ravno zdaj z velikimi stroški še bolj utrjuje. Črnogorcem bi tudi Kotor ne koristil mnogo, ker je zveza od tod v Črnogoro pretežavna. V tem obziru leži mnogo ugodneje Bar, ker ga veže nizko sedlo Sutorman z najrodovitnejšimi predeli Črne Gore. — Že nagnenost črnogorske planote in tok najvažnejših deželnih rek kaže Črnogorcem k jugu! Tja doli naj obračajo svojo pozornost in

naj skušajo pridobiti še vso okolico Skadarskega Jezera s Skadrom vred. Bojana in Skadarsko Jezero sta po prirodi s Črno Goro spojena in zato pravi pogoj za njen obstanek. Zato priporoča Dr. Schwarz kot bodočo mejo razvodno črto med Drinom in Bojano, t. j. z visoke Prokletije planine (pri Gusinji) navzdol preko gore Sukali in potem naravnost k morju po sredi med izlivom Bojane in Drmja. Albancev naj se Črnogorci pri teh svojih težnjah čisto nič ne straše!

Simon Rutar.

Nove muzikalije.

I.

Missa solemnis in memoriam felicissimi DC annorum regiminis augustissimae ac serenissimae domus Habsburgicae in ducatu Carnioliae curante sanctae Caeciliae pro musica sacra societate in dioecesi Labacensi ad IV voces inaequales cum organo aut comitantibus 2 violinis, viola, violoncello, contrabasso, flauto, 2 clarinettis, fagotto et 2 cornibus [aut ad IV voces tantum, ommissis pausis non obligatis] composuit Antonius Foerster, magister cappellae in ecclesia cathedrali, magister cantus in c. r. scholis mediis nec non in seminariis clericorum et puerorum, director scholae pro musica sacra sanctae Caeciliae. Op. 25. Pret. part. et IV. vocom 1 fl. 80 x. Pret. IV. voc. separat. 80 x. Pret. voc. instrument. 1 fl. 10 x. Labaci. Sumptibus societatis s. Caeciliae.

Typis R. Milic.

To je naslov najnovejši maši g. A. Foersterja. Prava umetnost se kaže v vzdržnosti. Ni dvojiti, da je g. Foerster umetnik v svoji stroki, kakeršnih je le malo; njegove kompozicije cerkvenega zloga so lahke; odlikujejo pa se zaradi gibčnosti glasov, pravilne modulacije in gladke fakture. Ker se pri nas pričanja cerkvena glasba še le reformirati, zato je primoran g. Foerster svoje kompozicije podajati v najlažjem zlogu, omejevati svojo bogato fantazijo, a veččak jih vender visoko ceni. Prav težko sem torej pričakoval od g. Foersterja višjega umotvora, in dasi-ravno bi bil od njega veliko zahteval, vender smelo trdim, da me je z omenjeno mašo po polnem iznenadil.

Ni moj namen na dolgo in široko ocenjevati to delo, v to svrho bi moral pisati brošuro, marveč rečem le toliko, da je umotvor prve vrste: jedna najkrasnejših inštrumentalnih maš novejšega časa. Tekst v maši je po polnem liturgično obravnavan, glasba v harmoničnem, melodičnem in kontrapunktičnem obziru visoke vrednosti. Takoj pričetek

„Kyrie“ v pravilnem začetku fuge je tematično tako krasno izveden, da si ga lepšega in veličastnejšega v cerkveni glasbi misliti ne morem. Ta stavek se pričinja v A-moll in prestopa v 3. delu „Kyrie“ v A-dur, kar daje stvari posebno veličastnost. Jednako veličastno se skladatelj v drugih oddelkih maše odlikuje ter svoje misli od stavka do stavka vzvišuje, dokler ne konča s prekrasnim „Dona nobis pacem“. Spremljevanje z orgljami je mojstersko, samostalno postopajoče, inštrumentalni glasovi so vzgledno v cerkvenem duhu, po sicer svojem, a pravem načinu izvedeni. Gledé cerkvene vrednosti te maše trdim tudi jaz besede, katere mi je nedavno Nemec izustil, ko je slišal g. Foersterja orgljati: „Foerster hat die alten Classiker im kleinsten Finger und spielt sich doch selbst“.

Dasiravno je pa maša izredna (ker je pisana za izredno slovesnost), v kateri se jednako mojstersko družijo lepota z umetnostjo, vendar ni pretežka. Želeti je torej, da bi si jo omislil vsak cerkveni pevski zbor, kateremu je na tem, da ima v svoji zbirki najkrasnejšo mašo, ki je v Sloveniji izdana. Cena je glede obširnosti (30 strani partiture brez inštr. glasov), lepe oblike, trdnega papirja in krasnega tiska jako nizka. G. Foersterju pa čestitam, da je podal Slovencem umotvor, čegar visoka vrednost ostane neminljiva.

II.

1. Kranjska z Avstrijo. Slovenska himna v slavo šeststoletne zveze vojvodine Kranjske s presvetlo hišo Habsburško. Uglasbil Anton Foerster. 2. Avstrijska himna. V Ljubljani. Tiskarna Miličeva. Cena 5 kr.

Tak je naslov skladbi, katero je pridejal g. Foerster tudi kot prilogo „Cerk. Glasbeniku“. Mojster se kaže v velicem, kakor v malem. Trdim, da je ta napev g. Foerster vzel prav iz srca Slovencem; torej pravo struno zadel. To pa ni malenkost! Slavni Witt piše, da bi dal za napev, ki bi se mu posrečil v narodnem duhu, svojo najboljšo mašo. Prav zato pa cenim priprosto, a lepo harmonizovano pesen, katero je g. Foerster uglasil tekstu primerno v nepozabljiv spomin šeststoletne zveze Kranjske z Avstrijo, prav visoko. Izvesti se da napev na pet različnih načinov, vsak se lepo glasi in zatoj bode napev radostno popeval priprosto pastirček in tudi omikan pevec. Dopada mi posebno sklep, ki se ne okončava navadno na dominantni s toniko, ampak na sami toniki. Tak sklep znači prav lepo hrepenenje v tekstu izraženo.

Drugi napev, avstrijsko himno Jos. Haydna, je g. Foerster pravilno četveroglasno harmonizoval. Tako harmonizovane avstrijske himne

smo Slovenci do zdaj pogrešali. Gotovo bode radostno segel vsak pevec po omenjenih napevih, katere lep tisk in močan papir še posebno priporoča.

III.

Šolska mladina o šeststoletnici presvetle cesarske rodovine Habsburške na Kranjskem. (1283—1883.) V Ljubljani, 1883. Natisnil in založil R. Milic. Cena 5 kr.

To je naslov pesnicama, katerima napeva je zložil v muzikalnih krogih dobro poznani skladatelj g. L. Belar za šolsko rabo. Napeva sta zložena dvoglasno, priprosto, šolski mladini primerno. G. skladatelja po drugih njegovih kompozicijah poznam kot vrlega harmonikarja in melodista; torej bi ne bilo primerno soditi ga po teh kratkih napevih. Nekoliko opazk si vendar dovoljujem: 1. V obeh napevih mi ne dopada dolga vrsta terc, katere poleg tega, da jih je preobilno, na nekaterih mestih daleč narazen poskakujejo. Ako si mislimo dvoglasje izvedeno iz čveteroglasja, (kar vsi novejši kontrapunktisti učé in poudarjajo), našli bomo, da cele vrste terc, sekst, sploh jednaci presledkov ne trpi dobro uravnana skladba. 2. Sekstni sklep v prvem napevu nad besedom „nam Bog“ bi se moral z mišljenim basom *es* v protigibu postaviti; torej $\frac{d}{b}$ ne $\frac{d}{f}$. 3. V drugem napevu me tereni *f* preveč spominja na izvirno septimo, ki bi se morala navzdol peljati, a ne naopak. Ker te malenkosti ne bodo mladih pevcev motile in sta napeva pisana za šolsko rabo v najlažjih presledkih, smem to delce vsacemu slovenskemu učitelju in učenca priporočati.

IV.

Jubelmarsch zur Erinnerung an die allerhöchste Anwesenheit Seiner k. und k. apost. Majestät des Kaisers Franz Josef I. in Krain anlässlich der Jubelfeier der sechshundertjährigen Zugehörigkeit des Landes Krain zur Hausmacht des durchlauchtigsten Kaiserhauses, für das Pianoforte componirt von Viktor Parma,

Op. 11. Verlag von J. Giontini in Laibach. Preis 80 kr.

Na prvi pogled bi človek mislil, da je imenovani, krasno tiskani in 11 stranih broječi „Jubelmarsch“ kak nokturn ali kaj jednacega, ker je postavljen za stopaj v redko rabečem $\frac{12}{8}$ taktu. Ta predsodek pa mine, ako se skladba igra v pravilno postavljenem „allegro marziale“. Radostno pozdravljam to delo g. Parme ter priznavam rad veliko nadarjenost skladateljevo. Omenjati mi je posebej, da je skladba skoz in skoz originalna. Dopada mi zlasti tema v basu na strani 7., ki se potem skozi kompozicijo vleče kakor rudeča nit. Želim, da bi vrli g. skladatelj še mnogo jednaci umotvorov slovenskemu občinstvu podaril. Slovenci, podpirajmo ga!

V.

„Slovenske pesmi“ za sopran, alt, tenor in bas uglasbil Dr Benjamin Ipavec. II. zvezek. Lastnina izdajatelja. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsku.

Tako se glasi naslov mičnega zvezka najnovejšega dela poznane skladatelja in se dobiva po 60 kr. iztis pri lastniku v Gradci (Karl Ludwig Ring, 4). Obseza pa ta zvezek sledeče pesni: I. „Kadar mlado leto“, bes. S. Jenkove, II. „Ne zveni mi“, bes. S. Gregorčičeve, III. „Rožici“, bes. A. Okiškega, IV. „Leži polje ravno“, bes. S. Jenkove in V. „Na savskem bregu“, bes. Andrejčkovega Jožeta.

Nepotrebno se mi skoro zdi priporočati delo slovečega skladatelja, čegar priljubljeni napevi so navduševali že tisoči slovanskih src in se bodo še radostno popevali, dokler bode Slovenec imel pevsko žilo. Da pa smem nekoliko besedij o imenovanih napevih izpregovoriti, zahvaliti se imam za to preprijaznemu, visokoučenemu gospodu skladatelju, ki mi je nedavno skazal čast obiskovanja popotuje po naši divni dolini in mi o tej priliki označene napeve podaril ter dovolil o njih javno izreči svoje mnenje.

Najprej moram pripoznavati, da se g. skladatelj prav resno z muziko bavi in da je v njej veliko glede polifonije napredoval. Trdnega mnenja pa sem, da je pri tem delu vplivala na skladatelja cecilijanska glasba, ker je motive svoje prav jasno, prozorno in mično izvel po pravilih polifonije, cerkveni glasbi lastne. In to je pravo! Zakaj pa ostanejo madrigali (posvetne pesni) starih klasikov večno lepi? Zato, ker so stari umetniki zmatrali si glasbo kot umetnost, ne pa, kakor igračo — in se po tem ravnali. Z radostnim srcem torej pozdravljam vsak glasbeni umotvor, ki je po pravilih harmonije, kontrapunktike in muzikalne estetike uravnan, ne gledé na to, koliko centov izmišljene in domišljevane narodne soli je v njem. Skladatelj, kakeršen je g. dr. B. Ipavec zadene že prav dobro narodni duh, čeprav sem ter tja kacemu glasu večjo gibičnost dá, nego bi si jo želel fantast, kateremu je kontrapunkt zvijanje glasov.

Dasiravno so omenjeni napevi vsega priporočila vredni, moram vendar kot vesten poročevalec opaziti, da mi zlasti v III. napevu ne ugaja množina nerazvezanih septim in tritonov, kateremu klasiki rekaajo „diabolus in musica“. G. skladatelju nikakor ne podtikam s to opazko nevednosti, ampak mislim, da hoče s tem ustrezati razvajanemu slovenskemu ušesu.

V svesti sem si, da bode vsak slovenski glasbenik radostno segel po teh napevih, katere razven glasbene vrednosti priporoča tudi lep in jasen tisk.

Danilo Faigelj.

Slovenski glasnik.

Slika pesnika Simona Gregorčiča, katero je po fotografiji v les vrezal Ivan Patočka v Pragi ter natisnila na fin angleški papir „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani, dobiva se po 20 kr. (s pošto po 25 kr.) izvod v omenjeni tiskarni. V okvir dejana bode lepšala vsako slovensko hišo.

Odlikovana pisatelja slovenska. Gospod šolski ravnatelj Andrej Pra-protnik, urednik „Učiteljskega Tovariša“, prejel je od presvetlega cesarja zlati križ s krono, in g. c. kr. vadniški učitelj Ivan Tomšič, urednik „Vrtca“, zlati križ. Zaslужnima pisateljema slovenskima čestitamo iz vsega srca na tem odlikovanju.

Miklošič in Hrvati. Poslanica hrvatskemu akademskemu društvu „Zvonimir“ v Beču. Napisal Matija Murko, t. č. predsednik akad. društva „Slovenija“ na Dunaji. Ponatisneno iz „Slovenskega Naroda“. Natisnila „Narodna Tiskarna“; založil Božidar Raič, v Ljubljani 1883, 8, 35 str. — Ta knjižica, katero smo oznanili že v zadnjem listu, dobiva se pri g. župniku B. Raiči pri Sv. Barbari v Halozah (via Ptuj) po 12 kr. izvod.

Plemeniti Preširni. „A Giorgio Preschern negoziante integerrimo che pio e benefico visse anni 75 sino al Di 31 luglio 1847. Grobnica na tržaškem pokopališču ima ta napis, katerega mi je te dni g. Lovro Žvab iz Trsta poslal. (Prim. „Ljub. Zvon“ III, 605.) Fr. Šumi.

G. Bogišič, največji zdanji učenjak v stvarih slovanskih pravnih običajev, pisal je pred nekoliko tedni Slovence, g. G. Križniku v Motniku iz Pariza: „Poštovani Gospodine! Pred 10—12 danā primih Vaš rokopis s odgovorima na moj stari naputak. Vaši me odgovori veoma obradovaše jer su oni prvi, koje dobih iz zemalja, u kojima žive Slovenci; primite dakle za Vaš rodoljubni trud moju najiskreniju blagodarnost“.

G. Matevž Vodusek, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani, izdal je astronomično knjigo: *Neue exacte Methode für die Bahnbestimmung der Planeten und Kometen nebst einer neuen Störungstheorie*, Laibach, Ig. v. Kleinmayr und Fed. Bamberg, 1883, 8°, V + 162. Sodbo o njej prepuščamo strokovnjakom. Že poprej je dal prof. Vodusek na svetlo te knjige: *Bestimmung der Zeit, des Meridians und der geographischen Breite eines Ortes, Bestimmung absoluter Höhen und der Declination der Gestirne*. Nach theilweise neuen verbesserten Methoden und Formeln, 1878, 8°, 28 str. — Dalje: *Neue Methode für die Berechnung der Sonnen- und Mondparallaxe aus Planeten-Vorübergängen und Sonnenfinsternissen*, 1879, 8°, 28 str. — Naposled: *Beiträge zur praktischen Astronomie*, 1880, 8, 40 str.

Archiv für Heimatkunde. Zadnje pole I. zvezka tega zgodovinskega zbornika so prišle pred nekoliko tedni na svetlo; obsejajo več zanimivih listin iz l. 1282 in 1283., zgodovinskih drobtin in razprav, izmed katerih omenjamo posebno spis vseučiliškega profesorja dr. Arnolda Luschina: „Siegel und Wappen

der Landeshauptstadt Laibach.“ Prvemu zvezku je pridejan 56 stranih obsežajoč, posebno vestno, točno in pregledno sestavljen register oseb in krajev, o katerih govori knjiga. G. Šumi si je s to knjigo pridobil o naši domovini stalno zaslugo in želimo iz vsega srca, da bi vrli g. izdajatelj v Slovincih našel več duševne in materialne podpore.

Ivan Sergejevič Turgenev, presлавni pisatelj ruski (rojen 1818.), umrl je 4. septembra v Bougivalu na Francoskem. Obširen životopis njegov priobčimo v novoletni številki. Spisal nam ga je g. Karl Štrekelj.

Česka književnost. — „Salonne bibliotéke“, katero ureja prof. Ferdinand Schulz, zalaga pa vseučiliški knjigar J. Otto v Pragi, izšli so v zadnjem času trije novi zvezki. XXVIII. zvezek prinaša pod naslovom: „Povídky Ferdinanda Schulze. Díl. I.“ dve povesti iz redaktorjevega peresa. Pisatelj je na dobrem glasu kot slovstveni zgodovinar, osobito ga poznajo Čehi že davno kot cenitelja lepe književnosti. Nekaj let sem je prestopil od teoretičnih nauk k praktičnemu delovanju na polji povestij in romanov. Ker pa je svoja dela izdajal le po časopisih, katerim se v Čehih obrača še menj pozornosti nego pri nas, ostalo je to njegovo delovanje več ali menj nepoznano. Ta omenjeni zvezek je razširil že zdaj in razširjal bo še bolj v bodoče njegovo ime, ker zasluži v resnici najlepše hvala. Vsebina mu je kratek roman „Dle přírody“ in povest „Jízda na ples“. Prvo delo („Po přírodě“) bilo je najprej priobčeno v „Osvěti“, drugo („Voznja na ples“) pa v „Květích“. Osnova obeh pripovedek je zanimiva, dejanje dobro, posebno čvrsta pa je Schulzova karakteristika: njegove osebe so polne življenja, iz katerega so tako rekoč zajete. Vse diha zdrav realizem. Posebno se posrečujejo Schulzu samostanske osebe. To nam spričuje ne le roman „Dle přírody“, nego tudi „Satinská babička“, daljša povest, katero ravnokar prinaša „Osvěta“. O drugi povesti („Jízda na ples“) reči se mora vrhu tega, da je prepolna zdravega humora — XXIX. „Salonne bibliotéke“ je napolnil z novimi deli svojega pesniškega genija neumorni Jaroslav Vrchlický, ali kakor se prav kličé, Emil Frida, urednik „Světozoru“. Rekli smo „neumorni Vrchlický“ in ta prilog zasluži po vsej pravici. Samo letos je izdal naslednja večja dela: „Co život dal“ („Kar je življenje dalo“), zbirko pesnij; „Staré zvěsti“, zbirko manjših pripovednih pesnij, katerim je zajel snov iz zgodovine in bajeslovja, potem tragedijo „Drahomíra“, ki je izšla v 14. zvezku „Slovanskega divadla“; preložil jo je že na poljski jezik Miriam. Dalje je izdal žaloigro „Smrt Odysseova“, ki je izšla v „Lumiru“ in komedijo „V sudě Diogenově“ („V sodu Dijogenovem“) natisneno v „Květích“. Pri tem pa nam ni pozabiti, da je Vrchlický tudi jako priden prelagatelj. Po polnem opravičenju piše torej Jan Neruda v predgovoru k „Starim zvěstím“ ki so izšle v 4. št. „Poetickih besed“ in so trideseto pesnikovo delo: „Trideset pesniških del v desetih letih! Ta pravljica plodovitost, v kateri se je odlikoval Lopez de Vega ali tudi Calderon, prestane nam biti pravljica, ako vidimo, kako se razvija ravnokar pred našimi očmi; občudovanja vredna pa ostane tu in tam“. Se vé, da bi brez dvojbe bolje bilo pesnikovim delom, ako jih ne bi tako rekoč iz rokava sipal. Dasi je namreč Vrchlický, učeč se francoskim in italijanskim vzorom, povzdignil pojetični jezik in verz česki do dovršenosti, kakeršne še ni bilo videti, vendar se tu in tam nahajajo stvari, katerim bi se bil gotovo ognil, ako bi ne bil tako naglo pisal. — Najnovejša pesnikova zbirka

pa je imenovani XXIX. zv. „Salonne bibliotéke“, ki ima naslov: „Sfinks, Básně Jaroslava Vrchlického“. Knjiga ima te oddelke: „Otázka bez odpovědi“ („Vprašanje brez odgovora“), prelepa apostrofa „Sestre“ pesnikove pesni, — neme, kamenéne sfinge; „Hlasy se zřícenin“ („Glasovi z razvalin“), obsežajo večinoma starovečne motive; „Básnikovy glossy k hieroglyfům papyrosu v Esne“ („Pesnikove glose hijeroglifom papirosa v Esni“); „Dno čiše“ („Dno čaše“), pesni razmišljanja, vzrasle na italških tleh, ko je pesnik bival v Livornu; „Při objevení nové pyramidy v Meydunu“ („Ko se je odkrila nova piramida v Meydunu“); „Pod štítem“ („Pod štítem“) in naposled: „Jas na východě a Hymna Lazarova“ („Svit na vzhodu in Lazarova himna“). Te pesni so večinoma lirične in kontemplativnega značaja. Pečajo se, kakor je že iz naslova spoznati, s temnim, skrivnostnim vprašanjem o človeškem življenju in bitji. Pesniku zastavlja življenje celo vrsto vprašanj in metafiziških ugank, katere mu je rešiti. Kakor v odprti knjigi leži tu pred nami ves trud človeške duše, kako razgrniti to ontološko skrivnost; tu vidimo težnje, tožbe, sanje te nepokojne človeške duše. Najlepa iz vseh je pač „Ne nesmiš zmlknout bouřná moje písní“ („Umolkni ne smeš mi, burna pesen moja“). — Ker smo že pri Vrchlickem in „Salonni bibliotéki“, povemo naj še, da je prvi del pesnikove zbirke „Mythly“ izšel v drugi izdaji. Posebno zanimiv je ta zvezek zavljo tega, ker nabajamo v njem tri pesni, katerim je snov vzeta iz življenja českega naroda, kar se pri Vrchlickem le prerediti dogaja. Te tri pesni: „Šárka“, „Legenda o sv. Prokopu“, „Kříž Božetěchův“ („Božetěhov križ“), odlikujejo se z navadno epično silo, živim koloritom in krasno dikcijo. — XXX. zvezek „Salonne bibliotéke“ ima izborni vsebino. Podaja nam zbirko pesnij, z naslovom: „Básně Otokara Mokrého“. Pesnik Otokar Mokry se je mudil lani tudi po Slovenskem in spisal v „Slovanskem sborníku“ lep članek o našem prekarjem stanju; tudi je objavil v 5. zvezku letošnjih „Květov“ arabesko „Ipavským údolím“ („Po ipavski dolini“). Zbirka njegovih pesnij ima naslednje dele: „Báseň úvodní“ („Uvodna pesen“), „Pohádky“ („Pravljice“, 9 pesnij), „Italské zvuky“ („Italški glasovi“, 15 pesnij); „Různé motivy“ („Razni motivi“, 17 pesnij) in „Jihočeské melodie“ („Jugočasne melodije“, 6 pesnij). Te pesni so večinoma lirične, vendar se v zbirki najde pesnij, v katerih kaže Mokry veliko nadarjenost tudi za epično poezijo, n. pr. v pesni: „Zlatá koruna“, „Husův kamen“ ali tudi „6 července 1415“ („6. dan Husove smrti“). Oblika mu je priprosta ali dovršena, reč (dijekcija) blaglasna, nežna in skrbno izbrana. Iz južnih stranij „Italških glasov“ vede nas pesnik na sever v domovino svojo na južno Česko. O tej priliki spomni se tudi slovenske zemlje in častitljive Tatere. Vse pesni dihaajo vročo ljubezen do domovine, svobode, bližnjega. — V Ottovi „lacini bibliotéki“ je izšlo novo delo pripovednika Jakuba Arbesa, katero ima naslov: „Messiáš“. Ta roman se odlikuje z risanjem značajev in nam podaja mnogo zanimivih epizod. Poseben mojster je Arbes v opisanih plemenitašev in mesta Prage ter njenih zgodovinskih spomenikov.

Novi grobovi. Danes nam je zopet omeniti nekaj bridkih izgub, ki so zadele književnost slovansko, bridkih pravim, ker je v današnji dobi vsak le nekoliko spreten delavec neprecenljiv. Posebno Čehom je pobrala smrt več nenadomestnih mož.

20. julija je umrl v Litomyšli A. V. Šmilovský (pseudon. za Šmilauer), ki se prišteva prvim pesnikom in novelistom českim. Porodivši se v

dan januarija 1834. l. v Mali Boleslavi, obiskaval je najprej tamošnje šole, potem pa prestopil na praško vseučilišče, kjer se je posvetil slavistiki. V Pragi mu je bil sošolec znani česki pesnik Vítězslav Hálek. Dovišivši filozofijo postane gimnazijski učitelj v Klatovih, od koder ga l. 1873. premestijo v Litomyšl. Nedavno za tem imenujejo ga za nadzornika ljudskih šol v litomyšelskem in polškem okraji, kjer je deloval do svoje prerane smrti. V Nerudovih „Obrazech života“ je stopil prvič med česke literate l. 1859. Odsle je posvetil narodnemu slovstvu ves čas, kar mu ga je ostajalo prostega. Napisal je mnogo krasnih pripovedij, iz katerih se posebno odlikujejo: Kmotr Rozumec, Martin Oliva, Par-nasie, Za rannych červánků, Nebesa in še nekaj drugih. Te povesti so vse tendenciozne: pisatelj navdušuje bralca za domovino in blage ideje; posebno filozofične tendence kažejo se nam v Kmotru Rozumcu in Martinu Olivi. Dasi mu je pripoved bila glavna stroka, zlagal je tudi lepe pesni ter jih izdal l. 1873; razen tega pa se je našlo v njegovi zapuščini dvanajst dramatičnih del, ki do zdaj še niso bila natisnena ter so po sodbi nekaterih večakov izvestna tako, da bodo na čast dramatičnemu repertoaru českemu. Ravno letos so počela v Pragi izhajati zbrana njegova dela, raztresena po raznovrstnih časopisih, v zvezkih pod naslovom: A. V. Šmilovského spisy vypravné. — Ne le na književnem, tudi na šolskem polju si je pridobil Šmilovsky neprecenljivih zaslug. Učenci njegovi ga bodo ohranili vedno v prijaznem in hvaležnem spominu.

Maja meseca pobrala je smrt jednega iz najboljših jezikoslovcev českih: umrl je Alois Vaníček, profesor primerjajočega jezikoslovja na česki univerzi praški. Zagledal je luč sveta v Pragi l. 1825. in končavši tam srednje šole posveti se profesorskemu poklicu. Dolgo let je učiteljeval na Moravskem v Olumuci in Trebiči, kjer je bil tudi gimnazijski direktor. Ko se je preporočila česka univerza v Pragi, podelili so mu stolico primerjajočega jezikoslovja. Spisal je med drugim: „Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache“ 1874, 1 zvezek; „Griechisch-lateinisches etymologisches Wörterbuch“, 1877, 2 zvezka; pa „Fremdenwörter im Griechischen und Lateinischen“ 1878, 1 zvezek. Po teh delih je zaslovel ne le v svoji domovini, ampak tudi zunaj nje v Rimu in na Nemškem. Vaníček je bil tih, ali priden delavec, ob enem pa tudi priljubljen in izborn učitelj.

8. avgusta je umrl v Pragi drug zaslužan filolog česki, František Velišský, star še le 43. let. Ta je Čehom spisal med drugim prelepo in izvrstno delo „Život Rekův a Rimanův“, katero se je tudi na ruski jezik preložilo. Bil je uzoren učitelj in pri svojih učencih ostane vedno v dobrem spominu.

Bratom Slovakom je umrl krepek borilec za prosveto slovaškega naroda, sodelavec Kollárjev, izborn pisatelj, zbiratelj narodnih pesnij, poznavalec slovaške glasbe: Ján Kadavy, čegar dolgo življenje (rodil se je 7. jun. 1810, a umrl je 11. avg. t. l.) je bilo posvečeno od prve mladosti do zadnjega njegovega dne tihemu neumornemu delovanju v prospeh in blaginjo slovaškega naroda. Narodivši se v Jestřábí na Českem prišel je še jako mlad dijak v Modro, kjer mu je profesor Gottšaltovsky že jako zgodaj vcepil ljubezen k slovanskemu narodu. Že je bila izšla Kollárjeva „Slávy dcera“ in povsod užigala slovansko mišljenje. Kadavy je želel upoznati se s pesnikom in ta želja ga je gnala iz domovine česke na zemljo slovaško. V Pešti se seznani s Kollárjem in po nje-

govem priporočilu ga pokličejo l. 1839. za učitelja k slovaški evangelijski cerkvi v Pešti. Že 1843. l. izda Kadavy knjižico: „Přemýšlování o dokonalosti křesťanské“ itd. od Jána Amosa Komenského v Pešti s podobo tega slavnega pedagoga. Spomina vreden je v tem spisu predgovor Kadavega, ki kaže čisto slovansko mišljenje. Na konci knjige je pridejan živopis Komenského, izdelan od Kadavega s pomočjo Palackého. Istega leta izda Kadavy „Vzájemnost ve příkladech v Čechoslovanů, kjer dokazuje, naslanjajoč je na Kollarov spis „Ueber die Wechelseitigkeit der Slaven“, da so Slovaki in Čehi, pa Lužičani najbolj sorodni. Končuje se ta spis (94 strani) s čvrsto pisano obrano vzajemnosti proti „přeplatým vlastencům uherským“ (napetim rodoljubom ogerskim). Pozneje je odstopil od tega stališča in začel pisati v slovaščini. Izdal je namreč l. 1845. almanah „Priatel' ľudu; knižka pre Slovenskich hospodárov a remeslníkov. V Budini 1845. Pri tej knjigi so sodelovali mnogi drugi slovaški pisatelji: Bohuš Nosák, Ján Lac, Julius Plošic, Peter Hostinsky, Karol Kiko, Sladkovič, Rimavsky, Hurban. Izšla sta samo dva zvezka vsled neprijazne tedanje dobe. Kmalu potem je šel Kadavy v Pravonin pri Vlašimu na Českem, da bi se izučil v agronomiji in bi tem bolje in praktičneje mogel pisati za slovaški narod. L. 1847. izda v Turčanskem sv. Martinu „Čítanku pre malje djetky“, katera kaže posebno pedagoško in psihološko nadarjenost tega slovaškega Bleiweisa. Po burnem osem in štiridesetem in devet- inštiridesetem letu izdal je v Levoči najprej l. 1853. koledar „Živenu“, katera spričuje njegovo praktičnost in nadarjenost. L. 1873. je izdal spis „Malý spevák čili struční návod ku spevu pre slovenské narodnie školy“. Naposled uredoval je Kadavy „Slovenské spevy“ in s tem delom si je postavil večni spomenik. Njegova umetniška delavnost je ogromna, neumorna in plodonosna. Izvrsten poznavalec teorije glasbene je Kadavy ob enem tudi skladatelj in pesnik. Najlepši slovaški napravi prihajajo iz njegove lepe duše. Harmonizacija njegova je po sodbi veščakov brez napak in izvirna. Poseben vspeh je imel njegov naprev pesni: „Nitra, milá Nitra“. — Velikih zaslug si je pridobil Kadavy tudi s tem, da je zalagal dobre slovaške knjige; on je pripomogel tudi, da so se pričeli izdavat „Slovensky pohľady“; bil je člen „Maticе Slovenske (slovaške)“, soustanovitelj „Maticе Česke“, profesor na bivšem slovaškem gimnaziju v Turč. sv. Martinu, katerega so oholi Madjarji zaprli. Slovaški narod je 13. avg. pokazal s sijajnim pogrebom, kako hvaležen je temu možu, svojemu učitelju, pisatelju, umetniku! —

Bratom Poljakom je umrl v Krakovu 28. julija t. l. Władysław Ludwik Anczyc, znamenit dramatik, rojenjā iz Vilne, kjer je zagledal beli svet l. 1824. Prvikrat se je prikazal na gledišči Krakovskem l. 1848. s svojimi igrami: „Moškou na barykadach“ in „Emigracya chłopska“. Toda v hrupu in nemiru tistih dob niso zapazili njegovega talenta. Še le s komedijo „Chłopi arystokraci“, ki se je prvič igrala l. 1851. v Krakova obrnil je naše pozornost občinstva, kateremu ga je naenkrat po polnem prikupil, da še celo sam ni takega vspeha pričakoval. V svojih umotvorih kaže nam Anczyc priprostega Poljaka, kakeršen je v resnici: riše ga s tisto realnostjo kakor Gogolj svoje junake iz naroda: posebno krepak je v tem oziru v „Emigracyi chłopski“, naperjeni proti „kulturonomcem“. Poslednje delo mu je „Jan III. pod Wiedniem“, katero se je

prvič predstavljalo letos v septemberskih slavnostih, prirejenih v spomin osvo-
boje Dunaja. Pisatelj, žalibože, te predstave ni ućakal. — Ne le kot drama-
tik, tudi kot pisatelj za narod pridobil si je Anczyc slavno ime. V popularnih
spisih se je podpisoval „Kazimir Góralczyk“. Posebno se hvali „Sennik“, kate-
remu se baje v poljskem slovstvu nič ne more postaviti na stran. Od l. 1861.
do 1868. je uredoval Anczyc v Varšavi ljudski časopis „Kmiotek“; razen tega
je pisal tudi mnogo za mladino in nekaj vzvišenih umotvorov pesniških, ki se
smejo meriti z najboljšimi jednaci deli v literaturi poljski. Š.

Zanimive nemške knjige. Letošnje poletje so prišle na svetlo te knjige v
nemškem jeziku:

1. Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen
übertragen von Trautgott Pech. Zweiter Band, erste Hälfte: Geschichte
der polnischen Literatur. Leipzig, Brockhaus, 1883, 8, XXVIII + 435.
Cena 9 mark ali 5 fl. 40 kr. — Čitatelji naši se spominjajo, da je prvi zvezek
te imenitne knjige, obsezaajoč literarno zgodovino južnih Slovanov in galiških in
ogerskih Rusov, prišel že pred tremi leti na svetlo (glej Ljublj. Zvon I. str. 128).
V prvi polovici drugega zvezka nam g. Spasovič opisuje literarno zgodovino
poljsko, v drugi polovici nam bode Pypin podal književno zgodovino česko,
lužiško-srbsko in baltiško-slovansko ter v tretjem zvezku sklenil s književno
zgodovino veliko-rusko. Iz tega vsak lahko razbere, kako imenitno, a tudi kako
ogromno gradivo obdeluje Pypinova knjiga. Zato se tudi ni čuditi, ako se uče-
nemu akademiku niso do celega posrećili vsi oddelki, tako n. pr. je slovenski
oddelek na več mestih jako nedostaten in pogrešen; tudi v Čelih je Pypinova
knjiga vzbudila več ostrih kritik in protikritik, a uzrok tem hibam so največ
nedostatni pripomočki in viri. V obće je knjiga plod neizmerne pridnosti, pisana
bistro in pregledno, z gorečo ljubeznijo do kulturnega napredka vseh slovanskih
narodov in vsak izmed nas najde v njej pouka na izobilje. Čitatelje in politike naše,
kakor tudi „hrvatomane“ slovenske v nemškem izdanji opozorujemo osobito na Py-
pinovo pismo o panslavizmu. To je moška in plemenita beseda!

2. Der Königssohn Marko (Kraljević Marko) im serbischen Volks-
gesang. Deutsch von Carl Gröber. Mit einem Titelbilde von Th. Rybkowski
„Der Guslar“, Wien, Alfred Hölder, 1883, 16, 265. Cena 1 fl. 80 kr. — Prela-
gatelj nam v uvodu na kratko opisuje kraljevića Marka življenje in njegov pomen
v srbskem narodnem pesništvu; potem nam podaje 31 najlepših srbskih junaških
pesnij o kraljeviću Marku v meri izvirnikovi na nemški jezik preloženih; na
konci je pridejan slovarček srbskih lastnih imen in v pesnih nahajajoćih se tujih
besed. Prevod se prav lepo bere, knjiga je jako lično opravljena in vsega pri-
poročila vredna.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter
stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: Fr. Levce.
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — Upravišstvo: na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národní Tiskarna“ v Ljubljani.